

SILVIO PELLICO

Els Deures dels homens

TRADUCCIÓ D'EN J. CASES-CARBÓ

(Amb un retrat de l'autor)

U743

Biblioteca de L'Avenc

BARCELONA

BIBLIOTECA POPULAR DE L'AVENC

1915

SILVIO PELLICO

(1789-1854)

NOTA BIOGRÀFICA

Silvio Pellico va néixer a Saluzzo el 21 de juny de 1789, i morí a Torí el 31 de janer de 1854. Va passar la seva infància a Pignerol. En 1799 la seva família es transportà a Torí, on el seu pare havia obtingut un empleu; apassionat per la llibertat, era aquest un dels oradors més escoltats de les reunions públiques, aon el seu noi sovint l'acompanyava. Silvio va passar després a Lió, a casa d'un cosí de la seva mare, alguns anys que foren els més feliços de la seva vida. 1809, va tornar a reunir-se amb la seva família a Milà, on va conèixer Monti, i esdevingué l'amic més íntim d'Hugo Foscolo, el qual, quan degué expatriar-se, li confià els seus llibres i manuscrits. Va ensenyar durant un quant temps el francès a l'orfenat militar de Milà; després, la tornada dels austriacs, havent-li fet perdre aquest càrrec, va entrar com preceptor (1816) a casa el comte Lluís Porro, la qual casa era el punt de reunió dels

patriotes milanesos, i que fundà, amb els més distingits d'aquests, el *Conciliador*. Esdevingut un dels col·laboradors més assidus d'aquest periòdic, unit per l'amistat amb els principals fautors de l'independència, afiliat potser a la secta dels *carbonari*, esdevingué suspecte a l'Àustria. De tornada d'un viatge a Torí i a Venècia, emprès per a establir intel·ligències amb els patriotes d'aquelles dues ciutats, va ésser agafat per un increïble abús d'autoritat (13 octubre 1820), tancat primerament (febrer 1821) a Venècia dins la famosa presó dels *Piombi*, i després a Murano. Pel febrer 1822, li fou llegida, a la plaça de Sant Marc, així com al seu amic Maroncelli, una sentència de mort, i totseguit la commutació d'aquesta pena en la de quinze anys de *carcere duro* en una fortalesa. Com de fet, el 10 d'abril de 1822 va ésser internat a lo Spielberg, a Moravia, on s'hi va estar prop de nou anys.

Va ésser indultat del restant de la pena (sis anys) i deixat anar el 1^r d'agost de 1830. Però els terribles sofriments experimentats li havien alterat profundament la salut; ultra això, les idees religioses, que havien estat l'únic consol seu, durant el seu captiveri, l'havien dut cap a un misticisme exaltat, i havien trencat en ell tot ressort d'acció : per

això, va passar el restant de la seva vida dins un total allunyament dels afers públics que li fou sovint retret pels seus antics amics. Semblant a un aimador maltractat per la seva bella, havia decidit, diu ell, correspondre al seu rigor, i com de fet no se'n va desdir. Va arribar a refusar l'ofertament que li féu el rei de França, Lluís Felip, d'encarregar-se de l'educació del seu fill; no era, d'altra part, com ell mateix diu, sinó un cadavre ambulat, i les estades que va fer a l'Italia meridional en 1851-1852 no li van tornar la salut.

Anima noble i pura, pensador i artista mediocre, Pellico és un escriptor de según ordre al qual les circumstancies han dictat una obra-de-mestre immortal. L'immens èxit que va acollir la narració del seu captiveri (*Le mie prigioni*; Torí, 1832, in-8) i que en féu un veritable esdeveniment, no solament literari, sinó polític, era fet sens dubte en gran part de pietat per l'autor, d'admiraçió per l'herdica resignació amb la qual havia suportat els seus sofriments, per la cristiana serenitat amb la qual els contava, d'horror en fi pels seus butxins; emperò aquest èxit se justificava per les rares qualitats de l'obra, la simplicitat ben clàssica de l'estil, la deli-

calesa i la profunditat de l'anàlisi psicològic practicat per l'autor sobre sí mateix. Havíà escrit el llibre no de la presó estant sinó a l'endemà del seu deslliurament. Per estalviar als italians restats captius un augment de sofriments, va creure haver de callar certs detalls; la seva narració fou completada més tard per Maroncelli (Bastia, 1848). Se pot també considerar com un complement d'aquesta narració les *Memoires d'un presoner d'Estat*, de Francesc Andryane, company de captiveri d'un i altre. Les mateixes qualitats d'emoció i de sinceritat se troben en el tractadet d'ELS DEURES DELS HOMENS (*I Doveri degli uomini*; Torí, 1834), del qual, per a formar part de la nostra BIBLIOTECA POPULAR, donem avui la present traducció quasi literal. Hem de fer constar amb plaer, encara que no siga més que de passada, que no és per primer cop que aquest llibre petit per la seva extensió però gran pel seu contingut apareix en llengua catalana. Al malaguanyat escriptor mallorquí Mateu Obrador se deu una notable traducció en català publicada a Palma de Mallorca en 1877, estampa d'en P. J. Gelabert. També el nostre Milà i Fontanals contribuí a la propagació en el nostre país d'aquest excel·lent tractadet de moral, publicant-ne des de 1843 una

bona traducció castellana, reimpressa en 1853, i, últimament, en 1912. Confiem que l'actual traducció catalana serà ben rebuda pels lectors de la BIBLIOTECA POPULAR DE L'AVENÇI i pel públic català en general.

Les obres poètiques de Pellico estàn lluny de tenir la mateixa importància. Ben jove encara, s'havia fet dins el *Conciliador* l'interpret de les teories romàntiques, però la timidesa del seu caràcter li impedí sempre de portar-ne gaire lluny l'aplicació. Les tragedies (en nombre de dotze, de les quals vuit solament foren publicades: *Francesca da Rimini*, 1818; *Eufemio da Messina*, 1820; *Ester d'Engaddi i Iginia d'Asti*, *Leoniero da Dertona*, *Gismonda da Mendrisia* compostes a lo Spielberg; *Erodiade*, 1832; *Tommaso Moro*, 1833) són romàntiques pel quadro i pels arguments, la major part emmanlevats a l'edat mitjana; emperò els caràcters hi estàn dèbilment traçats i l'estil sense vigor i sense brillantor. L'immens èxit obtingut per la primera d'entre elles, la *Francesca da Rimini*, va esser sobretot degut a les alusions polítiques que contenia i al talent d'una gran artista, Carlota Marchioni, que va tenir una passió per ella. Una traducció en vers de la *Francesca da Rimini*, deguda al conegut escriptor A. Maseras, enriqueix de ja fa temps la nostra BIBLIOTECA.

Les altres poesies de Pellico (*Poesie inedite* : Torí, 1837; Florença, 1860), se componen de dotze *novelle* poètiques, intitulades *Cantiche*, començades des de 1815 i revisades després de 1830, on l'autor ha tractat de presentar escenes tretes de l'història de l'edat mitjana; i de peces líriques inspirades en la seva major part pel sentiment religiós. Les obres completes de Silvio Pellico han estat publicades a Milà en 1886.

Aquest discurs és dirigit a un sol, però el publico esperant puga esser útil al jovent en general.

No és un tractat científic, no són investigacions profundes sobre els Deures. Me sembla que l'obligació d'esser honrat i religiós no necessita esser provada amb enginyosos arguments. Qui no troba tals proves dins la seva consciencia no les trobarà mai en un llibre. Aquí hi ha una pura enumeració dels deures que l'home troba en la seva vida; una invitació a posar-hi esment i a seguir-los amb generosa constancia.

M'he proposat d'evitar tota pompa de pen-saments i d'estil. El tema em semblava exigir la més estricta simplicitat.

Jovent de la meva patria : ofereixo a tu aquest petit volum, amb desig intens que et sia estímul a virtut, i cooperi a fer-te feliç.

CAPÍTOL PRIMER

NECESSITAT I VALOR DEL DEURE

A l'idea del deure l'home no pot sotstreure's; ell no pot no sentir l'importància d'aquesta idea. El deure està vinculat inevitablement al nostre ésser; ens en fa adonar la consciència des de quan comencem apenes a tenir ús de raó; ens en fa adonar més fort al créixer de la raó, i sempre més fort quant més aquesta es desenvolupa. Semblantment tot allò que és *fòra de nosaltres* ens en fa adonar, perquè tot se regeix per una llei armònica i eterna; tot té una destinació colligada a expressar la saviesa i a acomplir la voluntat d'aquell Ens que és causa i fi de tota cosa.

L'home també té una destinació, una

natura. Cal que siga allò que ell deu esser, o no és apreciat dels altres, no és apreciat de sí mateix : no és feliç. La seva natura és d'aspirar a la felicitat, i entendre i provar que no pot aconseguir-la sinó és bo; això és, essent allò que demana el seu bé en acord amb el bé d'altri, en acord amb el sistema de l'univers, amb les mires de Déu.

Si en el temps de la passió som temptats de nomenar nostre bé allò que s'oposa al bé d'altri, a l'ordre, no podem emperò persuadir-nos-en; la consciència crida que no. I cessada la passió, tot allò que s'oposa al bé d'altri, a l'ordre, fa sempre horror.

L'acompliment del deure és talment necessari al nostre bé, que àdhuc els dolors i la mort que semblen esser el més immediat dany nostre, se canvien en voluptat per la ment de l'home generós que pateix i mor amb l'intenció de fer bé al proïsme o de conformar-se als adorables manaments de l'Omnipotent.

Esser l'home allò que ell deu esser, és donques a un temps la definició del *deure* i aquella de la *felicitat*. La religió expressa sublimment aquesta veritat, dient que

ell és fet a *imatge de Déu*. El seu deure i la seva felicitat són d'esser aquesta imatge, de no voler esser altra cosa, de voler esser bo perquè Deu és bo, i li ha dat per destinació d'eivar-se a totes les virtuts i de venir ún amb Ell.

CAPÍTOL SEGÓN

AMOR DE LA VERITAT

El primer dels nostres deures és l'amor de la veritat i la fe en ella. La veritat és Déu. Amar Déu i amar la veritat són la mateixa cosa. Fortifica't, oh amic, a voler la veritat, a no deixar-te enlluernar de la falsa eloqüència d'aquells melancònics i rabiosos sofistes que s'enginyen a gitar dubtes desconsolants sobre tota cosa.

La raó a no res serveix, i altrament damnifica, quan se gira a combatre el ver, a descreditar-lo, a sostenir innobles suposicions; quan traient desesperades conseqüències dels mals d'on la vida és plena,

nega la vida esser bé; quan, enumerats alguns aparents desordres de l'univers, no vol regonèixer un ordre : quan ferida per la palpabilitat i per la mort dels cossos, repugna de creure un *jo* tot esperit i no mortal; quan diu somnis a les distincions entre vici i virtut; quan vol veure en l'home una fera, i no res de diví.

Si l'home i la natura fossin cosa tant abominable i tant vil, per què perdre el temps a filosofar? Caldria matar-se; la raó no podria aconsellar res més.

Posat que la consciència diu a tot-hom de viure (l'excepció d'alguns malalts d'intel·ligència no conclou re); posat que vivim per anhelar el bé; posat que sentim que el bé de l'home és, no ja d'envilir-se i de confondre's amb els verms, sinó d'ennoblir-se i d'aixecar-se fins a Déu, és clar que no existeix cap més bon ús de la raó fóra d'aquell que forneix a l'home una alta idea de la seva possible dignitat, i que l'empeny a conseguir-la.

Això regonegut, deixem ardidament de banda l'escepticisme, el cinisme i totes les filosofies degradants; imposem-nos de

creure al ver, al bell, al bo. Per creure, és menester voler creure, és menester amar fortment el ver.

Sol aquest amor pot dar energia a l'ànima; qui es complau de llanguir en els dubtes, l'enerva.

A la fe en tots els drets principis, afegeix el propòsit d'esser tu mateix sempre l'expressió de la veritat en totes les teves paraules i en totes les obres teves. La consciencia de l'home no té repòs sinó en la veritat. Qui ment, àdhuc no venint descobert, té la punició en sí mateix; ell sent que traieix un deure i es degrada.

Per no prendre la vil habitut de mentir, no hi ha altre medi que establir de no mentir mai. Si es fa una excepció ad aquest propòsit, no hi haurà raó de no fer-ne dugues, de no fer-ne cinquanta, de no fer-ne sense fi. I així és, que tants de mica en mica devénen horriblement inclinats a fingir, a exagerar, i àdhuc a calumniar.

Els temps més corromputs són aquells en que més se ment. Aleshores la malfiança general, la malfiança àdhuc entre pare i fill; aleshores l'intemperant multiplicació de

les protestes, dels juraments i de les perfidies; aleshores en la diversitat de les opinions polítiques, religioses i àdhuc solament literaries, un continu estímol a inventar fets i intencions denigrants contra l'altra part; aleshores la persuasió que sia lícit deprimir en qualsevol manera els adversaris; aleshores la fal·lera de cercar testimoniances contra els altres, i havent-ne trobades tals d'on la lleugeresa i la falsetat és manifesta, l'empenyar-se a sostenir-les, a engroixir-les, a fingir de creure-les vàlides. Aquells que no tenen simplicitat de cor consideren sempre doble el cor dels altres. Si ún que no els plagui, parla, pretenen que tot sia dit per ells a mal fi; si ún que no els plagui, prega o fa caritat, donen gracies a Déu no esser un hipòcrita com ell.

Tu, si bé nat en un temps, en que el mentir i el malfiar-se amb excés són cosa tant comuna, guarda't igualment pur d'aquells vicis. Sigues generosament disposat a creure a la veritat dels altres, i si els altres no creuen en la teva, no te n'aïris; te basti que resplandeixi

Als ulls d'Aquell que tot ho veu.

CAPÍTOL TERCER

RELIGIÓ

Posant per ferm que l'home és més que la bestia, i que té en sí algú que de diví, devem tenir summo apreci de tots aquells sentiments bons per ennobrir-lo; i essent evident que cap sentiment tant l'ennobleix com d'aspirar, malgrat les seves miseries, a la perfecció, a la felicitat, a Déu, força és regonèixer l'excel·lència de la religió i cultivar-la.

No t'espantin ni els molts hipòcrites, ni aquells escarnidors que tindran l'ardiment de dir-te hipòcrita, perquè ets religiós. Sense força d'esperit no es posseeix cap virtut, no s'acompleix cap deure elevat: àdhuc per esser piadós, cal no esser pusil·lànim.

Menys encara t'espanti l'estar associat, com cristià, amb molts vulgars enginys, poc aptes a capir tot el sublim de la religió. Perquè àdhuc la gent vulgar poden i deuen esser religiosos; no és veritat que

la religió sigui una vulgaritat. L'ignorant també està obligat a l'honradesa; s'averگونyirà, per això, l'home culte d'esser honrat?

Els teus estudis i la teva raó t'han portat a conèixer no haver-hi religió més pura que el cristianisme, més exempta d'errors, més esplèndida de santedat, més manifestant el caràcter de divina. No n'hi ha d'altra que hagi influït tant a avençar i generalitzar la civilització, a abolir o mitigar l'esclavitut, a fer sentir a tots els mortals la llur germanor davant Déu, la llur germanor amb Déu mateix.

Posa esment a tot això i en particular a la solidesa de les seves proves històriques : aquestes són tals d'imposar a tot examen desapassionat.

I per no deixar-te enganyar pels sofismes contra el valor d'aquelles proves, uneix a l'examen la remembrança del gran nombre d'homens superiors que les rego-negueren perfectes, des d'alguns robustos pensadors del nostre temps, fins al Dant, fins a sant Tomàs, fins a sant Agustí, fins als primers pares de l'església.

Totes les nacions t'ofereixen il·lustres

noms que cap incrèdul no gosa menysprear.

El cèlebre Bacon, tant alabat per l'escola empírica, ben lluny d'esser incrèdul com els més calorosos penegiristes seus, se digué sempre cristià. Cristià era Groci, si bé en algunes coses havia errat, i escrigué un tractat *de la veritat de la religió*. Leibnitz¹ va esser un dels més ardents sostenidors del Cristianisme. Newton² no es va avergonyir de compondre un tractat *sobre la concordia dels Evangelis*. Locke³ escrigué *del Cristianisme raonable*. El nostre Volta era gran físic i home de vasta cultura, i fou tota sa vida virtuosíssim catòlic. Unes tals intel·ligències, i tantes altres, valen certament alguna cosa per testificar, com el Cristianisme està en perfecta harmonia amb el seny; amb aquell seny, ben entès, que és múltiple en els seus coneixements

1. Leibnitz Gottfried, Wilhelm, de Leipzig. Filòsof, matemàtic, juriconsult, home d'Estat i teòleg (1646-1716).

2. Newton, Isaak. Gran matemàtic i físic, descobrí la llei de la gravitació universal (1642-1727).

3. Locke, John. Filòsof sensualista (1632-1704).

i en les seves recerques, no restret, no unilatèr, no pervertit per la libidinesa del escarn i de l'irreligió.

CAPÍTOL QUART

ALGUNES CITACIONS

Entre els homens anomenats en el món, se'n compten alguns d'irreligiosos, i no pocs plens d'errors i d'inconseqüències en materia de fe. Però, què hi fa? Tant contra el Cristianisme en general, com contra el Catolicisme, afirmaren i no res provaren; i els principals entre ells, no pogueren evitar, en una o altra de les llurs obres, de convenir, de la saviesa d'aquella religió que odiaven, o que tant malament seguïen.

Les següents citacions si bé no tenen ja el valor de la novitat, no perden gens de la llur importància, i és útil aquí repetir-les.

J. J. Rousseau* escrigué en el seu *Emili* aquestes memorables paraules:

* Rousseau, Joan Jaume. Filòsof, misàntrop i poeta (1712-1778).

«Confesso que la majestat de les escriptures me deixen parat; la santedat de l'Evangelí em parla al cor... Mireu els llibres dels filòsops amb tota la llur pompa; quant petits en vist aquest!... Possible que un llibre al mateix temps tant sublim i tant senzill sigui obra dels homens?... Els fets de Sòcrates, dels quals ningú dubta, són menys testificats que els de Jesucrist. Altrament seria allunyar la dificultat i no destruir-la; seria més incompreensible com diversos homens concordés haguessin engiponat aquest llibre, que no ho és que un sol n'hagi fornit l'assumpte... I l'Evangelí té caràcters de veritat tant grans, tant lluminosos, tant perfectament inimitables, que l'inventor d'aquest seria més meravellós que l'heroi.»

El mateix Rousseau diu encara:

«Fugiu aquells homens que sota el pretext d'explicar la natura, espargeixen en els cors doctrines desolants... Capgirant, destruint, trepitjant tot allò que els homens respecten, lleven als afligits l'última consolació de la llur miseria, als poderosos i als rics el sol fre de les llurs passions; arrenquen del fons dels cors el remordiment del delicté,

l'esperança de la virtut, i es vanten encara d'esser els benefactors de la gènera humana. No mai la veritat (van dient) és nociva als homens. Així ho crec també jo; i és, a parer meu, una prova que això que ensenyen no és veritat.»

Montesquieu, bé que no irrepreensible en materia de religió, s'aïrava contra aquells que atribueixen al Cristianisme culpes que no té.

«Bayle — diu ell, — després d'haver insultat a totes les religions, vilipendia la cristiana. Gosa assegurar, que vertaders cristians no formarien un Estat, el qual pogués subsistir. Per què no? Serien ciutadans summament il·luminats sobre llurs deures, i que tindrien grandíssim zel per complir-los. Sentirien ben bé els drets de la defensa natural; quant més creurien de deure a la religió tant més creurien de deure a la patria... Cosa admirable. La religió cristiana, que no sembla tenir per objecte sinó la felicitat de l'altra vida, fa encara la felicitat nostra en aquesta.» (Vegi's Esperit de les lleis, I, 3, cap. 6.)

I més endavant:

«Es un enraonar malament contra la

religió, l'acumular en una gran obra una llarga enumeració dels mals que amb ella vingueren, si no es fa la dels béns per ella ocasionats. Qui volgués comptar tots els mals produïts en el món per les lleis civils, per la monarquia, pel govern republicà, diria coses espantoses... Si ens recordéssim de les destroces contínues dels reis i dels capitans grecs i romans, la destrucció dels pobles i de les ciutats fetes d'aquells generals, les violències de Timur i de Gengiskan que devastaren l'Àsia, trobaríem que's deu al Cristianisme, en el governar un cert dret polític, i en la guerra un cert dret de gents, de les quals coses la natura humana no serà mai prou agraïda.» (Ibid., I, 24, c. 2 i 3.)

El gran Byron,* enginy meravellós, que tant desgraciadament s'avesà a idolatrar ara la virtut ara el vici, ara la veritat ara l'error, però que amb tot i amb això era aturmentat de viva set de veritat i de virtut, testificà la veneració que es veia obligat de tenir per la doctrina catòlica.

* Byron, Jordi. Cèlebre poeta, el més gran poeta dels temps moderns (1778-1823).

Va voler que fos educada catòlicament una seva filla; i coneguda és una carta d'ell, on parlant d'aquesta resolució, diu haver-ho volgut així, perquè en cap Iglesia li apareixia tanta llum de veritat com en la Catòlica.

L'amic de Byron i el més alt poeta que ha romàs a Inglaterra després d'ell, Tomàs Moore * després d'haver estat dubtós llargs anys sobre la tria d'una religió, féu estudis profundes del Cristianisme, compregué no haver-hi manera d'esser cristià i bon lògic, sense esser catòlic; i escrigué les investigacions per ell fetes, i l'irresistible conclusió a la qual li fou força arribar.

«Salut, — exclama ell, — salut, oh Iglesia una i veraç! oh tu que ets l'únic camí de la vida, els tabernacles de la qual són els únics que no coneixen la confusió de les llengües! Que la meva ànima reposi a l'ombra dels teus sants misteris; lluny de mi igualment l'impietat que insulta a l'obscuritat llur, i la fe imprudent que voldria escandallar el llur secret. A l'una i a l'altra dirigesc el llenguatge de

* Moore, Tomàs. Poeta (1779-1852).

Sant Agustí : «Tu raona, jo admir; disputa, jo creuré; veig l'altesa, si bé jo no arribi a tota la profunditat.»*

CAPÍTOL CINQUÈ

PROPÒSIT SOBRE LA RELIGIÓ

Les esmentades consideracions i les infinides proves que estàn a favor del Cristianisme, i de la sola nostra Iglesia, te facin repetir similis paraules; te facin dir resolutament:

— Vull esser insensible a tots aquells arguments sempre especiosos i ben inconcloents, amb els quals la meva religió és atacada. Veig no esser veritat, que ella s'oposi a les llums. Veig no esser veritat que convingués en temps rústics no pas ara, ja que després d'haver convingut a

* Veieu *Travels of an Irish gentleman... etc.*, és a dir, *Viatges d'un irlandès en cerca d'una religió*, amb notes i aclariments. De Tomàs Moore.

la civilització asiàtica, a la civilització grega, a la civilització romana, als estats variadíssims de l'edat mitjana, convingué a tots els pobles que després de l'edat mitjana, tornaren a civilitzar-se, i convé àdhuc avui a intel·ligències les quals no cedeixen en elevació a cap altra. Veig que des dels primers heresiàrques fins a l'escola de Voltaire i companys, i després fins als San-Simonians dels nostres dies, tots se gloriaren d'ensenyar cosa millor i ningú ho pogué mai. Donques? Donques, mentre em glorió d'esser enemic de la barbaria i amic de les llums em glorió d'esser catòlic, i plany qui se me'n burla, qui pretén confondre'm amb els supersticiosos i amb els faritzeus.

Això vist i protestat, sigues coherent i ferm. Honra la religió quant més puguis amb els teus afectes i amb la teva intel·ligència, i professa-la entre creients i no creients. Però professa-la, no complint fredament i materialment les pràctiques del culte; sinó animant l'observança d'aquelles pràctiques amb pensaments elevats; aixecant-te a admirar la sublimitat dels mis-

teris, sense voler-los arrogantment explicar; penetrant-te de les virtuts que en deriven, i no oblidant mai que la sola adoració en les pregeries no res val, si no ens proposem d'adorar Déu en totes les nostres obres.

En l'enteniment d'alguns brilla la bellesa i la veritat de la religió catòlica; senten que cap filosofia no pot esser més filosòfica que ella, més adversa que ella de l'injustícia, més amiga que ella de tots els avantatges de l'home, i noresmenys segueixen la trista corrent, viuen com si el Cristianisme fos un quefer de gent vulgar, en el qual l'home superior no degués pendre part. Aquells són més culpables que els veraders incrèduls, i n'hi ha molts així.

Jo que he estat d'aquests, sé que no se surt d'aquest estat sense esforç. Fes-lo, si tu mai hi caus. L'escarn d'altri que no puga res sobre teu, quan se tracta de confessar un sentiment digne; i el més digne dels sentiments és el d'amar Déu.

Però en el cas que tu hakis de passar de les falses doctrines, o de l'indiferència a la sincera professió de la fe, no donis

als incrèduls l'escandalós espectacle de la ridícula beateria i de pusil·lànims escrúpols; sigues humil davant Déu i davant els mortals, però no t'oblidis mai de la teva dignitat d'home, ni reneguis de la sana raó. Solament la raó de qui s'ensopereix i odia, és contrària a l'Evangeli.

CAPÍTOL SISE

FILANTROPÍA O CARITAT

Unicament, mitjançant la religió, l'home sent el deure d'una sincera filantropía, d'una sincera caritat.

La paraula caritat és un vocable magnífic, però també el de *filantropía*, si bé molts sofistes n'han abusat, és sant.

L'Apòstol se'n va servir per a significar amor de l'humanitat, i àdhuc l'aplicà ad aquell amor de l'humanitat que és en Déu mateix. Se llegeix en l'Epístola a Titus, c. 3. ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν

Θεοῦ... (quan aparegué la benignitat i la filantropia del salvador nostre Déu...)

L'Omnipotent estima els homens, i vol que cadascú de nosaltres els estimi. No és donat com ja notàrem, esser bons, esser contents de nosaltres, apreciar-nos, sinó a condició d'imitar ad Ell en aquest generós amor : desitjar virtut i felicitat al nostre proïsme, beneficiar-lo on poguem.

Aquest amor comprèn quasi tota humana qualitat, i és fins part essencialíssima de l'amor que devem a Déu, així com de diversos passos sublims dels llibres sagrats, i notablement d'aquest.

«El rei dirà ad aquells que seràn a la seva dreta : — Veniu, oh beneïts del Pare meu, posseïu el reialme a vosaltres preparat des de la constitució del món. Tinguí fam i em donàreu de menjar; tinguí set, i em donàreu de beure; fui estranger i m'acollíreu; nu, i em cobríreu; malalt i em visitàreu; carcerat, i vinguéreu a mi. — Allavors li respondràn els justos, dient : — Senyor, i quan te veiérem nosaltres famèlic, i t'alimentàrem? assedegat, i et donàrem de beure? quan te veiérem estranger, i t'aco-

llírem? o nu i et cobrírem? i quan te veiérem malalt, o en presó, i vinguérem a tu? — I responerit el rei, els dirà : — Sí; vos dic: cada vegada que això féreu a un d'aquests germans meus, per petit que fos, m'ho féreu a mi.» (Math., c. 25).

Formem-nos de l'home un tipu elevat dins el pensament, i procurem d'assemblar-nos-hi. Però, què dic? El tipu ens és dat per la nostra religió; i oh de quina excel·lencia! Aquell que ella ens ofereix per imitar, és l'home fort i mansuet en summo grau, — l'enemic irreconciliable de l'opressió, i de l'hipocresía — el filàntrop que tot ho perdona, fòra de la malvestat impenitent — aquell que pot venjar-se i no vol, — aquell que s'agermana als pobres, i no impreca als afortunats de la terra, mentre se recordin que són germans dels pobres; aquell que no valúa els homens pel llur grau de saber i de prosperitat, sinó pels afectes del cor i pels actes. Ell és l'únic filosof, en el qual no's troba la més petita taca; ell és la manifestació plena de Déu en un esser de la nostra especie; ell és l'Home-Déu.

Qui té dins el pensament tant digne model, amb quanta reverència no mirarà l'humanitat! L'amor és sempre proporcionat a l'apreci. Per estimar molt l'humanitat, cal molt apreciar-la.

Qui del contrari té de l'home un concepte mesquí, innoble, incert; qui es complau en considerar la gènere humana com un ramat d'astutes i pegues feres, nades solament per nodrir-se, procrear, agitar-se i tornar-se pols; qui no vol veure res de gran en la civilització, en les ciències, en les arts, en la recerca de la justícia, en l'incontentable nostra tendència al bell, al bo, al diví, ah! quina raó tindrà aquell de respectar sincerament el seu semblant, d'estimar-lo, d'empenye'l amb ell a la conquesta de la virtut, d'immolar-se per fer-li bé?

Per estimar l'humanitat, és menester saber veure, sense escandalitzar-se, les seves debilitats, els seus vicis.

Allà on la veiem ignorant, pensem quina altra facultat de l'home no és el poder sortir de tanta ignorància, fent ús de l'intel·lecte. Pensem quina alta facultat de

l'home no és el poder, àdhuc en mig de molta ignorancia, practicar sublimes virtuts socials : el coratge, la compassió, la gratitud, la justícia.

Aquells individus que mai no procedeixen a il·lustrar-se, ni mai no es donen a practicar la virtut, són individus i no pas l'humanitat. Quant seràn excusables, Déu ho sab. Ens basti, que no serà demanat compte a dingú, sinó de la suma que haurà rebut.

CAPÍTOL SETÈ

APRECI DE L'HOME

Admirem en l'humanitat aquells que, testificant en sí mateixos la moral grandesa d'ella, ens indiquen allò que devem aspirar a esdevenir. No podem pas igualar-nos en fama ad ells, mes no és pas això que importa. Sempre podem ad ells igualar-nos en intern apreci, això és : en la cultura dels nobles sentiments, sempre que no si-

guem uns avortats o uns imbècils, sempre que la nostra vida, dotada d'intel·ligència, s'estengui algú tant més enllà de l'infantesa.

Quan siguem temptats de menysprear l'humanitat veient amb els nostres ulls o llegint en l'història moltes turpituds seves, posem esment ad aquells venerables mortals que en l'història pur resplendeixen. L'iracunde, però generós Byron me deia ésser aquest l'únic modo amb el qual pogués salvar-se de la misantropia. — *El primer gran home que em ve al pensament, deia ell, és sempre Moisès : Moisès que reaixeca un poble envilidíssim; que el salva de l'oprobri de l'idolatria i de l'esclavitut; que li dicta una llei plena de saviesa, vincle admirable entre la religió dels patriarques i la religió dels temps civilitzats, que és l'evangeli. La virtut i les institucions de Moisès són el mitjà amb el qual la Providencia produeix en aquell poble valorosos homens d'estat, valorosos guerrers, egregis ciutadans, i sants zeladors de l'equitat, cridats a profetitzar la caiguda dels soperbs i dels hipòcrites, i la futura civilització de totes les nacions.*

Considerant alguns grans homens, i principalment el meu Moisès, afegí a Byron, repeteixo sempre amb entusiasme aquell sublim vers de Dant:

Che di vederli, in me stesso, m'esalto!

i reprenc allavors bon concepte d'aquesta carn d'Adam, i dels esperits que porta.

Aquestes paraules del summo Poeta britànic me restaren impreses indeleblement en l'esperit, i confesso d'haver tret més d'un cop gran profit fent com ell, aleshores que l'horrible temptació de la misantropia m'assaltà.

Els magnànims que foren i que són, basten a desmentir qui té baixes idees de la natura de l'home. Quants se'n veieren en la remota antiguitat! quants en el temps romà! quants en la barbaria de l'edat mitjana i en els segles de la moderna civilització! Allà, els martres de la veritat; aquí, els benefactors dels afligits; en altra part, els Pares de l'Església, admirables per colossal filosofia i per ardent caritat; per tot arreu valorosos guerrers propugna-

dors de justícia, restauradors de les llums, savis poetes, savis cienciat, savis artistes!

Ni la llunyanança del temps, o les magnífiques qualitats d'aquells personatges, ens els faci imaginar quasi d'especie diversa de la nostra. No : no eren en origen més semideus que nosaltres. Eren fills de la dòna; patiren i ploraren com nosaltres; degueren, com nosaltres, lluitar contra les males inclinacions, avergonyir-se alguna vegada de sí mateixos, maldar per vence's.

Els annals de les nacions i els altres monuments romasos no ens recorden sinó petita part de les ànimes sublimes que visqueren en la terra. I a milers de milers són cada dia aquells que, sense tenir cap celebritat, honren amb els fruits de l'enteniment i amb les dretes accions el nom de l'home, la germanor que tenen amb tots els egregis, la germanor, repetim-ho, que tenen amb Déu!

Recordar l'excel·lencia i la multitud dels bons, no és pas il·lusionar-se; no és pas esguardar el sol bell de l'humanitat, negant que hi hagi bona cosa d'insensats

i de perversos. Els perversos i els insensats abunden, sí; però això que cal remarcar, és : — que l'home pot esser admirable pel seny, — que pot no pervertir-se, — que pot àdhuc en tot temps, en tot grau de cultura, en tota fortuna, nobilitzar-se amb altes virtuts, — que per tals consideracions té dret a l'apreci de qualsevol criatura intel·ligent.

Donant-li el degut aprecí, veient-lo empès vers la perfecció infinida, veient-lo pertànyer al món immortal de les idees, més que no pas als quatre dies en que, semblant a les plantes i a les feres, apareix sota les lleis del món material; — veient-lo capaç almenys d'eixir d'entremig de l'estol de les feres, i dir : «Jo soc molt més que vosaltres totes i que tota cosa terrena, que m'envolta!» — nosaltres sentirem créixer els nostres batecs de simpatia per ell. Les seves mateixes miseries, els seus mateixos errors ens commouràn a major pietat, recordant-nos quin esser gran ell sia. Ens afligirem que el rei de les criatures s'envileixi; ens afanyarem adés de velar religiosament els seus torts, adés

d'allargar-li la mà perquè s'aixequi del fang, perquè retorni a l'elevació d'on ha caigut; exultarem cada cop que el veurem, conscient de la seva dignitat, mostrar-se invicte en mig dels dolors i dels oprobis, triomfar de les més àrdues proves, aproximar-se amb tota la gloriosa poixança de la voluntat al seu tipu diví!

CAPÍTOL VUITÈ

AMOR DE PATRIA

Tots els afectes que estrenyen els homens entre ells i els porten a la virtut, són nobles. El cínic que té tants sofismes contra tot generós sentiment, sol ostentar filantropia per deprimir l'amor patri.

Ell diu : — «la meva patria és el món; el reonet en el qual vaig néixer no té dret a la meva preferència, ja que no pot sobrepassar en valor tantes altres terres, on s'està o igualment bé o millor; l'amor patri no és sinó una especie d'egoïsme col·lectiu

entre un grupu d'homens per autoritzar a odiar el restant de l'humanitat».

Amic meu, no siguis ludibri d'una tant vil filosofia. El seu caràcter és vilipendre l'home, negar la virtut d'ell, nomenar il·lusió o estultícia o perversitat tot allò que el sublima. Aglomerar magnífiques paraules en blasme de qualsevol òptima tendència, de qualsevol fatlera pel bé social, és art fàcil però menyspreable.

El cinisme manté l'home dins el fang: la vera filosofia és aquella que anhela treure-l'en; ella és religiosa, i honora l'amor patri.

Cert, àdhuc del món sencer podem dir que és nostra patria. Tots els pobles són fraccions d'una vasta familia, la qual per la seva extensió no pot esser governada d'un sol regisme, si bé tinga per suprem senyor Déu. L'esguardar les criatures de la nostra especie com una familia, ens fa tornar benèvols a l'humanitat en general. Però tal concepte no en destrueix d'altres de semblantment justos.

Es també un fet que l'humanitat se divideix en pobles. Cada poble és aquell

agregat d'homens que religió, lleis, costums, identitat de llengua, d'origen, de glòria, de planys, d'esperances, o, sinó tots, la major part d'aquests elements, uneixen en particular simpatia. Nomenar col·lectiu egoïsmes aquesta simpatia i l'acord dels interessos entre els membres d'un poble, seria com si la mania de la sàtira volgués vilipèndiar l'amor patern i l'amor filial, pintant-lo com una conjura entre tot pare i els fills seus.

Recordem-nos sempre que la veritat és multilàtera; que dels sentiments virtuoses, no n'hi ha un el qual no hagi d'esser cultivat. Que pot algú d'ells, esdevenint exclusiu, tornar noïble? Que no esdevingui exclusiu, i no serà noïble. L'amor de l'humanitat és egregi, però no deu vedar l'amor del lloc natiu; l'amor del lloc natiu és egregi, però no deu vedar l'amor de l'humanitat.

Oprobi a l'ànima vil que no aplaudeix la multiplicitat d'aspectes i de motius que pot pendre entre els homens el sacre instint d'agermanar-se, de bescanviar-se honor, ajudes i gentilesa!

Dos viatgers europeus es troben en altra part de món; l'un serà nat a Torí, l'altre a Londres. Són europeus; aquesta comunitat de nom constitueix un cert vincle d'amor, un cert, com si diguéis, patriotisme, d'on una lloable sol·licitud de prestar-se bons serveis.

Vet-aquí en un altre indret algunes persones que malden per entendre's; no parlen habitualment la mateixa llengua. No creurieu que poguéis haver-hi patriotisme entre ells. Vos enganyeu. Són suïssos; aquest de cantó italià, aquell de francès, aquell altre d'alemany. L'identitat de lligam polític els protegeix, supleix a la manca d'una llengua comuna, els fa estimar-se, els fa contribuir amb generosos sacrificis al bé d'una patria que no és una nació.

Observa* a Italia, o a Alemanya, un altre espectacle : homens vivint sota diver-

* Remarqueu que en 1834, quan Pellico publicà aquest llibre, l'unitat italiana i l'unitat alemanya eren encara un somni que va trigar forces anys a realitzar-se. — N. DEL T.

ses lleis, i esdevinguts, així pobles diversos, potser obligats a guerrear l'un contra l'altre. Però parlen, o almenys escriuen tots la mateixa llengua; honoren avis comuns, se glorien de la mateixa literatura; tenen gustos consemblants, una necessitat recíproca d'amistat, d'indulgència, de consols. Aquests motius els fan, entre ells, compassius, més inclinats a atencions.

L'amor patri, tant si s'aplica a un país vast, com si s'aplica a un de petit, és sempre sentiment noble. No hi ha part d'una nació que no tinga les seves propies glories : principis que li donaren poixança relativa, més o menys considerable; fets històrics memorables; institucions bones; importants ciutats; alguna honorable imprompta dominant en el caràcter; homens il·lustres per coratge, per política, per arts i ciències. Hi ha per això també per tot-hom raons d'estimar amb alguna predilecció la província nativa, la ciutat nativa, la vileta nativa.

Però gardeu-vos que l'amor patri, tant en els seus amples círcols, com en els més restrets, no's faci consistir en l'en-

superbir-se vanament d'esser nat en aquella tal terra, i en covar odi per això contra altres ciutats, contra altres provincies, contra altres nacions.

Un patriotisme il·liberal, envejós, ferotge, en lloc d'esser virtut, és vici.

CAPÍTOL NOVÈ

VERITABLE PATRIOTA

Per estimar la patria amb alt sentiment veritable, devem començar per donar-li en nosaltres mateixos tals ciutadans, dels quals hagi sempre d'honrar-se. Esser burladors de la religió i dels bons costums, i estimar dignament la patria, és cosa incompatible, com siga incompatible tenir un digne apreci per una dòna estimada, i no creure que hi hagi obligació d'esser-li fidel.

Si un home vilipendia els altars, la santedat conjugal, la decencia, la probitat, i crida : « — Patria! patria!» no el cregueu. Ell és un hipòcrita del patriotisme, ell és un pèssim ciutadà.

No és bon patriota, sinó l'home virtuós, l'home que sent i estima tots els seus deures, i fa un estudi de seguir-los.

Ell no es confón mai ni amb l'adulador dels poderosos, ni amb l'odiador maligne de tota autoritat : esser servil i esser irreverent són totes dugues coses un excés.

Si ell se troba en empleus de govern, militars o civils, la seva finalitat no és la propria riquesa, sinó l'honor i la prosperitat del príncep i del poble.

Si ell és ciutadà privat, l'honor i la prosperitat del príncep i del poble són igualment el seu desig vivíssim, i no fa res que s'hi oposi, molt al contrari, fa tot allò que pot, a fi de contribuir-hi.

Ell sab que en totes les societats hi ha abusos, i desitja fortament que es vagin corretgint, però abomina el furor de qui voldria corretgir-los amb rampinyes i sanguinoses venjances; perquè de tots els abusos aquests són els més terribles i funestos.

Ell no invoca, ni suscita dissensions civils; al contrari, ell amb l'exemple i amb les paraules és moderador, tant com pot, dels exagerats, i fautor d'indulgència i de

pau. No cessa d'esser anyell, sinó quan la patria en perill té necessitat d'esser defesa. Allavors esdevé lleó : combat i venç, o mor.

CAPÍTOL DESE

AMOR FILIAL

El curs de les teves accions comença en la família : primera palestra de virtut és la casa paterna. Què dir d'aquells els quals pretenen amar la patria, els quals ostenten heroïsme, i manquen a tant alt deure com és la pietat filial?

No hi ha amor patri, no hi ha el més petit germe d'heroïsme, allà on hi ha negra ingratitud.

Apenes l'intel·lecte del noi s'obre a l'idea dels deures, natura li crida : «Ama els teus pares». L'instint de l'amor filial es tant fort, que semblaria no haver-hi necessitat de sol·licitut per nodrir-lo tota la vida. Noresmenys, com ja diguérem, a tots els bons instints cal que donem la

confirmació de la nostra voluntat, altrament se destrueixen; cal que la pietat envers els pares sia per nosaltres exercitada amb ferm propòsit.

Qui s'alaba d'amar Déu, d'amar l'humanitat, d'amar la patria com no tindria summa reverencia ad aquells pels quals és esdevingut criatura de Déu, home, ciutadà?

Un pare i una mare són naturalment els nostres primers amics; són els mortals als quals devem més : envers ells estem de la manera més sagrada obligats a gratitud, a respecte, a amor, a indulgencia, a gentil demostració de tots aquests sentiments.

Es però massa fàcil que la gran intimitat en que vivim amb les persones que de més a la vora ens apertanyen, ens acostumi a tractar-les amb excessiva negligencia, amb poc estudi d'esser amables i d'abellir la llur existencia.

Guardem-nos de simil tort. Qui vol engentilir-se, deu portar en totes les seves afeccions una certa voluntat d'exactitut i d'elegancia, que els dongui aquella perfecció que puguen tenir.

Esperar a mostrar-se cortès observador de tota atenció placèvola a fòra de casa, i mancar mentrestant d'obsequiositat i de dolcesa amb els pares, és irracionalitat i culpa. Els bells costums s'aprenen assíduament, i començant dins la família.

«Quin mal hi ha, diuen alguns, d'estar en tota llibertat amb els pares? Ja saben que són estimats dels fills, àdhuc sense la bona cara continua, àdhuc sense que aquests es vegin obligats a dissimular els llurs mals-de-cap i rabiets.» — Tu que desitges no esser vulgar, no facis aquest pensament. Que si estar en llibertat vol dir esser grosser, aquesta llibertat és grosseria; no hi ha intimitat de parentela que la justifiqui.

Aquella persona que no té el coratge d'esforçar-se tant a casa com a fòra de casa, per esser agradable a altri, per adquirir tota virtut, per honorar l'home en sí mateix, per honorar Déu en l'home, és persona pusil·lànime. Per reposar-se de la noble fatiga d'esser bo, cortès, delicat, no hi ha altre temps sinó el de dormir.

L'amor filial és un deure no solament de gratitud, sinó d'impreterible conveniència.

En el cas rar que un hom tingui pares poc benèvols, poc en dret d'exigir aprecí, el sol fet d'esser autors de la seva vida, els dóna una tant respectable qualitat, que un hom no pot sense infàmia, no diré vilipendiar-los, sinó ni tampoc tractar-los amb negligència. En tal cas, les atencions que usarà amb ells seràn un major mèrit, però no seràn menos un deute pagat a la natura, a l'edificació dels semblants, a la propria dignitat.

Dolent és aquell que es fa censor sever d'algun defecte dels seus pares! I on començarem nosaltres a exercitar la caritat, si la recusem a un pare, a una mare?

Exigir, per respectar-los, que siguin sense defecte, que siguin la perfecció de l'humanitat, és superbia i injustícia. Nosaltres que ben bé desitgem tots esser respectats i amats, som sempre irrepressibles? Si àdhuc un pare o una mare fossin lluny d'aquell ideal de seny i de virtut que voldríem, fem els possibles per excusar-los-en, per amagar els llurs torts als ulls d'altri, per apreciar totes les bones dots llurs. Fent-ho així, ens millorarem nosaltres mateixos,

conseguint un caràcter piadós, generós, sapaç en reconèixer els mèrits dels altres.

Amic meu, que entri sovint dins la teva ànima, aquest pensament trist, però fecunde, de compassió i de longanimitat. «Aquestes canudes testes que tinc davant meu, qui sab si dintre de poc no dormiràn en la tomba?» — Ah! mentre tens la sort de veure'ls, honora'ls, i procura'ls consol en els mals de la vellesa, que són tants!

La llur edat bé prou que els inclina a la melanconia; no contribuïu mai a entristir-los. Les teves maneres amb ells i tota la teva conducta siguen sempre tant amables, que la vista de tu els reanimi, els alegri. Tot somriure que atraureu sobre aquells llabis revellits, tot contentament que despertareu en el llur cor, serà per ells el més saludable dels plaers, i redundarà a avantatge teu. Les benediccions d'un pare i d'una mare per un fill agraït són sempre sancionades per Déu.

CAPÍTOL ONZÈ

RESPECTE ALS VELLs I ALS PREDECESSORS

Honra l'imatge dels pares i dels avis teus en totes les persones d'edat. La vellesa és veneranda a tot esperit ben nat.

En l'antiga Esparta era llei que els joves s'aixequessin a la vinguda d'un vell; que callessin quan ell parlava; que li cedissin el pas trobant-lo. Això que no fa la llei prop nostre, que ho faci — i serà millor — la decencia.

En aquesta obsequiositat hi ha tanta bellesa moral, que àdhuc aquells, els quals obliden de practicar-la, són constrets d'aplaudir-la en els altres.

Un vell atenès cercava on seure als Jòcs Olímpics, i plenes de gom a gom eren les grades de l'amfiteatre. Alguns jovenots conciutadans seus li feren senyal que s'acostés, i quan cedint a l'invitació va arribar amb penes i treballs fins ad ells, en comptes d'acolliment va trobar rialles indignes. Rebutjat el pobre canut d'un lloc a l'altre,

va arribar a la part on seien els espartans. Fidels aquests al costum sagrat en la llur patria, s'alçaren modestos, i el col·locaren entre ells. Aquells mateixos atenesos que l'havien befat tant desvergonyidament, foren corpresos d'apreci pels generosos rivals, i el més viu picament de mans s'aixecà de tots costats. Rajaren les llàgrimes dels ulls del vell, i exclamava : « — Coneixen els atenesos allò que és honrat, els espartans ho realitzen! »

Alexandre el Macedoni — i aquí li donaria jo volenterosament el nom de gran — mentre les més altes fortunes conspiraven a ensoperbir-lo, sabia noresmenys humiliar-se davant de la vellesa. Deturat una vegada en les seves triomfals expedicions per una quantitat extraordinària de neu, va fer encendre un poc de llenya, i assegut sobre el seu regi escó s'escalfava. Veí entre els seus guerrers un home carregat d'anys que tremolava de fret. S'hi va precipitar tot seguit, i amb aquelles mans invictes que havien enderrocat l'imperi de Dariu, va agafar el vell agemolit, i el féu seure en el seu propi escambell.

« — No és malvat sinó l'home desvergonyat envers la vellesa, les dones i la desgracia », deia Parini. I Parini feia força ús de l'autoritat que tenia sobre els seus deixebles, perquè fossin obsequiosos amb els vells. Una vegada estava molt aïrat amb un jove del qual li havia estat referit algú greu tort. Va succeir que el va trobar per un carrer, en l'acte que el jove, sostenint un vell caputxí, s'exclamava amb molt bones maneres contra uns murriets que li havien donat una empenta. Parini es va posar a cridar igualment, i llançats els braços al coll del jove, li digué : « — Fa un moment, jo et reputava pervers; ara que soc testimoni de la teva pietat pels vells, et crec capaç de moltes virtuts. »

La vellesa és tant més de respectar en aquells que suporten les molesties de la nostra infantesa i les de la nostra adolescència; en aquells que contribuïren, com millor pogueren, a formar-nos l'enginy i el cor. Cal tenir indulgència per als seus defectes, i que valorem amb generós càlcol les penes que els vàrem costar, l'afecció que en nosaltres posaren, la dolça recompensa

que resulta ésser per a ells la continuïtat del nostre amor. No; qui es consagra amb esperit gentil a l'educació del jovent, no està prou compensat pel pa que justament se li dóna. Aquelles sol·licituts paternes i maternes no són de mercenari. Nobilitzen aquell que hi consagra la seva vida. Acostumen a estimar, i donen el dret d'ésser estimats.

Portem filial obsequiositat a tots els superiors, perquè són superiors.

Portem filial obsequiositat a la memòria de tots aquells homens que foren benemèrits de la patria, o de l'humanitat. Sagrats ens sien els llurs manuscrits, les llurs imatges, les llurs tombes.

I quan considerem els segles passats i els restes de barbaria que n'han quedat; quan, planyent-nos de molts mals presents, els descobriu conseqüències de les passions i dels errors dels temps passats, no cedim a la temptació de vituperar els nostres avis. Fem-nos consciència d'ésser piadosos en els nostres judicis sobre ells. Emprenien guerres que ara deplorem; mes no estaven ells justificats per la necessitat, o per incul-

pables il·lusions, que a tant gran distancia malament podem pesar?

Invocaven intervencions estrangeres, les quals resultaren funestes; però necessitat encara, o inculpables il·lusions no els justificaren? Imposaven institucions que no ens plauen; però que potser és veritat, que no fossin oportunes al llur temps? que no fossin la millor solució per la sapiencia humana amb els elements socials que hi havia aleshores?

La crítica deu esser il·lustrada, però no cruel envers els avis, no calumniadora, no desdenyosa de reverencia envers aquells que no poden sorgir dels sepulcres, i dir-nos : «la raó de la nostra conducta, oh vosaltres néts nostres, va esser aquesta».

Cèlebre és la dita del vell Cató : Díficil cosa és fer capir als homens que vindran en un altre segle, allò que justifica la nostra vida.

CAPÍTOL DOTZÈ

AMOR FRATERNAL

Tu tens germans i germanes. Cal que posis esment perquè l'amor que deus als teus semblants, comenci en tu a efectuar-se en tota la seva perfecció, primerament envers els pares, després envers aquells que estàn lligats a tu per la més estreta de les fraternitats : la de tenir els pares comuns amb tu.

Per exercitar bé la divina ciencia de la caritat amb tots els homens, cal fer-ne l'aprenentatge en familia.

Quina dolcesa no hi ha en aquest pensament : «som fills de la mateixa mare!» Quina dolcesa en l'haver trobat, tot just vinguts al món, els mateixos objectes a venerar amb predilecció! L'identitat de la sang i la semblança de molts costums entre germans i germanes, genera naturalment una forta simpatía, a destruir la qual no es vol menys que un horrible egoïsme.

Si vols esser bon germà, guarda't de

l'egoïsme; proposa't cada dia en les teves relacions fraternals d'esser generós. Cadas-cú dels teus germans i de les teves germanes vegi que els seus interessos te són cars com els teus. Si un d'ells falta, sigues-li indulgent, no sols com ho series envers un altre, sinó més encara. Alegra't de llurs virtuts, imíta-les, promou-les àdhuc amb el teu exemple; fes que hagin de beneïr la sort de tenir-te per germà.

Infinitos són els motius de suau reconeixença, d'afectuós desig, de piadós temor que serveixen continuament a alimentar l'amor fraternal. Però amb tot i amb això és necessari posar-hi esment; altrament passen sovint inobservats. Cal imposar-se de sentir-los. Els esquisits sentiments no s'adquireixen sinó per diligent voluntat. Així com dingú no s'esdevé intel·ligent fi de poesia o de pintura, sense estudi, així tampoc dingú no comprèn l'excel·lència de l'amor fraternal o de qualsevol altre afecte, sense voluntat assidua de comprendre-la.

L'intimitat domèstica no et faci mai prescindir d'esser cortès amb els germans.

Sies més gentil encara amb les germanes.

El llur sexe està dotat d'una gràcia poderosa; i es valen usualment d'aquest medi celestial per asserenar tota la casa, per desterrar-ne els mals humors, per remollir les correccions paternes o maternes que per cas oeixen. Honora en elles la suavitat de les virtuts femenils; i frueix de l'influència que tenen per endolcir-te el cor. I perquè la natura les ha fetes més dèbils i més sensibles que tu, sigues tant més atent en consolar-les si estan afligides, en no afligir-les tu mateix, en mostrar-los constantment respecte i amor.

Aquells que contrauen entre germans i germanes habituts de malignitat i d'inelegancia, segueixen essent inelegants i malignes amb siga qui siga. El consorci de família sia tot bell, tot amorós, tot sant; i quan l'home eixirà de casa, portarà en les seves relacions amb el restant de la societat aquella tendència a l'apreci i als afectes gentils i aquella fe en la virtut, que són el fruit d'un perenne exercici de dignes sentiments.

CAPÍTOL TRETZÈ

AMISTAT

Ultra els pares i altres consanguinis que són els amics a tu més immediatament donats per la natura, i ultra aquells teus mestres que majorment havent merescut el teu aprecí nomenes pur amb plaer amics, et succeirà de sentir particular simpatia per altres, les virtuts dels quals et seràn menys conegudes, màximament per joves d'edat igual o poc diferent de la teva.

Quan cediràs tu ad aquesta simpatia, o quan hauràs de reprimir-la? La resposta no és dubtosa.

Som deutors de benevolença a tots els mortals, però no havem de portar la benevolença al grau d'amistat, si no per aquells que siguin dignes d'esser apreciats de nosaltres. L'amistat es una germanor, i en el seu més alt sentit és el bell ideal de la germanor. Es un acord suprem de dugues o tres ànimes, no mai de moltes, les quals són esdevingudes com necessaries l'una a

l'altra; les quals han trobat l'una en l'altra la màxima disposició a comprendre's, a beneficiar-se, a noblement interpretar-se, a esperonar-se al bé.

«De totes les societats, diu Ciceró, cap no és més noble, cap no és més ferma que quan homens bons són semblants en costums i conjunts per la familiaritat.» *Omnium societatum nulla praestantior est, nulla firmior, quam quum viri boni moribus similes sunt familiaritate conjuncti.*

No deshonreu el sagrat nom d'amic, donant-lo a home de no cap o poca virtut.

Aquell que odia la religió, aquell que no té gran cura de la dignitat de l'home, aquell que no sent haver-se d'honorar la patria amb el seny i amb l'honestat, aquell que és fill irreverent o germà malèvol, baldament fos ell el més meravellós dels vivents per la dolcesa del posat i de les maneres, per l'eloqüent paraula, per la multiplicat dels seus coneixements, i àdhuc per alguna brillant embranzida d'actes generosos, que tot això no t'indueixi a fer-t'hi amic. Baldament te mostrés el més viu afecte, no li concedeixis la teva familia-

ritat; l'home virtuós solament té tals qualitats per esser amic.

Primer de conèixer algú com virtuós, la sola possibilitat que no ho sigui, et basti per tenir-te amb ell dins dels límits d'una general cortesia. El do del cor és cosa massa alta; afanyar-se a llançar-lo és imprudència culpable, és indignitat. Aquell que es fa amb companys perversos es perverteix, o almenys fa reflectir amb gran oprobi sobre d'ell l'infamia d'aquells.

Però felíç aquell que troba un amic digne! Abandonat a la propria força, la seva virtut decandía sovint : l'exemple i l'aplaudiment de l'amic l'hi redoblen. Potser de primer estava ell espantat, observant-se inclinat a molts defectes i no donant-se ben bé compte del valor que tenia; l'apreci de l'home que ell estima l'exalça als propis esguards. S'avergonyeix encara secretament de no posseir totes les qualitats que l'indulgència de l'altre li suposa, però li creix el coratge en maldar per corretgir-se. S'alegra que les seves bones qualitats no passin inadvertides de l'amic; li en resta agraït; ambiciona d'adquirir-ne

d'altres, i vet-aquí que, gracies a l'amistat, potser avanci vigorosament envers la perfecció un home que n'era lluny, que lluny n'hauria romàs.

No't vulguis esforçar en tenir amics. Es millor no tenir-ne cap, que no pas haver-se d'empenedir d'haver-los triat amb precipitació. Mes quan n'hagis trobat un, honora'l amb amistat elevada. Aquest noble afecte fou sancionat de tots els filòsops; és sancionat de la religió.

N'encontrem bells exemples dins l'Escritura : «L'ànima de Jonàs es conglutinà a l'ànima de David... Jonàs l'estimà com l'ànima seva...» Però allò que és més, l'amistat, fou consagrada del mateix Redemptor! Ell tingué junt al seu pit el cap de Joan que dormia, i de la creu estant, abans d'espigar, pronuncià aquestes divines paraules, totes amor filial i amistat : « — Mare, vet-aquí ton fill! Deixeble, vet-aquí ta mare!»

Jo crec que l'amistat (vui dir l'elevada, la veritable amistat, aquella que està fundada sobre un gran apreci) és quasi bé necessaria a l'home per remoure'l de les

baixes tendències. Ella dóna a l'ànima un cert què de poètic, de sublimement fort, sense el qual difícilment s'eleva per damunt del fangós terreny de l'egoïsme.

Però quan has concebut i promès amistat, imprimeix-te'n els deures en el cor. Són molts! Són noresmenys que fer-te digne de l'amic tota la vida.

N'hi ha que aconsellen de no fer amistat amb ningú, perquè ocupa massa els afectes, distreu l'esperit, produeix gelosies; mes jo estic amb un òptim filosop, Sant Francesc de Sales, el qual, en la seva Filotea, diu que això és un mal consell.

Ell concedeix que puga certament esser prudencia, en els claustres, d'impedir les afeccions parcials, — *però en el món és necessari*, diu ell, *que aquells els quals volen militar sota la bandera de la virtut, sota la bandera de la creu, s'uneixin... Els homens que viuen en el segle, on són tants els passos arduos a recórrer per arribar a Déu, són semblants als viatjants que en els camins encinglerats i relliscosos s'agafen els uns als altres per sostenir-se, per caminar amb més seguretat.*

Com de fet els malvats se donen la mà per fer el mal; no haurien, doncs, de dar-se la mà els bons per a fer el bé?

CAPÍTOL CATORZÈ

ELS ESTUDIS

Tot seguit que puguis, tens el deute sagrat de conresar l'enginy. Esdevindràs més apte per honorar Déu, la patria, els pares, els amics.

El deliri de Rousseau, que el salvatge siga el més felïç dels mortals — que l'ignorancia siga preferible al saber — és desmentit per l'experiencia. Tots els viatgers han trobat desgraciadíssim el salvatge; tots nosaltres veiem que l'ignorant pot esser bo, però que pot ser-ho igualment, i deu ser-ho àdhuc amb més excel·lencia aquell que sab.

El saber és solament danyós quan s'hi uneix orgull. Uneixi-s'hi humiltat, i porta el cor a estimar més altament Déu, a estimar més altament la gènere humana.

Tot allò que aprenguis, aplica't a aprendre-ho amb quanta més profunditat sigui possible. Els estudis superficials produeixen massa sovint homens mediocres i presumptuosos; homens en secret concients de la seva nul·litat, i tant més maniosos de fer colla amb enutjosos semblants an ells, per cridar al món que són grans, i que els vertaders grans són petits. D'on les perpetues guerres dels pedants contra els summos intel·lectes, i dels vans declamadors contra els bons filòsops. D'on l'error on cauen sovint les multituds, de venerar qui crida fort i menos sab.

El nostre segle no està faltat d'homens d'egregi saber, però els superficials sobreabunden vituperosament. Desdenya d'esser de llur nombre. Desdenya'n no per vanitat, sinó per sentiment del deure, per amor de la patria, per magnànim apreci de l'intel·ligencia humana que el Creador t'ha donat.

Si no pots fer-te profunde en diversos genres d'estudis, escorre lleugerament sobre alguns, a fi solament d'adquirir-ne aquelles idees que no és lícit d'ignorar,

però tria un de tals genres, i ad ell dirigeix amb més vigor les teves facultats, i sobre tot el voler, per a no restar endarrera de dingú.

Altrament és boníssim aquest consell de Sèneca : *Vols que la lectura et deixi duraderes impromptes? Limita't a alguns autors plens d'enginy sà, i nodreix-te de llur substancia. Esser per tot arreu val tant com no esser particularment en lloc. Una vida passada en viatges fa conèixer molts hostes i pocs amics. Això passa amb aquells precipitats lectors que, sense predilecció per cap llibre, en devoren infinits.*

Qualsevol que sigui l'estudi a que majorment t'aficionaràs, guarda't d'un vici molt comú : el d'esdevenir tal exclusiu admirador de la teva ciencia, que tu menyspreïes les ciències a les quals no hagis pogut aplicar-te.

Les trivials burles de certs poetes contra la prosa, de certs prosadors contra la poesia, dels naturalistes contra els metafísics, dels matemàtics contra els no matemàtics, i viceversa, són puerilitats. Totes les ciències, totes les arts, tots els

modos de trobar i fer sentir la veritat i la bellesa, tenen dret a l'homenatge de la societat, i sobretot de l'home culte.

No és veritat que les ciències exactes i la poesia s'escluguin. Buffon va ésser un gran naturalista, i el seu estil resplandeix animat d'estupend calor poètic. Mascheroni era bon poeta i bon matemàtic.

Cultivant poesia i altres ciències de la bellesa, guarda't de llevar al teu intel·lecte la capacitat de posar-se fredament sobre càlculs o lògiques meditacions. Si l'àguila digués: «— La meva natura és de volar, no puc considerar les coses sinó volant», seria ridícula. Ne pot considerar ben bé tantes amb les ales tancades!

Així oposadament la fredor que de tu demanen els estudis d'observació, no t'acustomi a creure, ésser perfecte l'home quan ha apagat en sí tota llum de la fantasia, quan ha mort el sentiment poètic. Aquest sentiment, si és ben regulat, en lloc de debilitar la raó, en certs casos la reforça.

En els estudis, com en la política, mal·líia't de les faccions i dels llurs sistemes.

Examina aquests per a coneixe'ls, comparar-los amb altres i judicar, no per esser llur esclau. ¿Què significaren les lluites entre els alabadors i desalabadors d'Aristòtil i de Plató i d'altres filòsops? o bé aquelles entre els alabadors o desalabadors d'Ariost i de Tasso? Els idolatrats i vilipesos mestres romangueren allò que eren, ni divinitats, ni esperits mediocres; aquells que s'agitaven per a pesar-los en falses balances, foren ridiculitzats, i el món que aixordaren no aprengué res.

En tots els estudis que fas, cerca d'unir discerniment serè i enginyositat, la paciència de l'anàlisi i la força de la síntesi, però principalment la voluntat de no deixar-te abatre pels obstacles, i la de no ensuperbir-te dels triomfs; això és, la voluntat d'il·lustrar-te del modo permès per Déu; amb ardiment però sense arrogancia.

CAPÍTOL QUINZÈ

ELECCIÓ D'UN ESTAT

L'elecció d'un estat és de grandíssima importància. Els nostres pares deien que per fer-la bona, calia invocar l'inspiració de Déu. No sé pas que es degui dir altrament avui en dia. Reflexiona amb religiosa serietat al teu presumpte avenir entre els homens, i prega.

Sentida en el cor la veu divina que et dirà, no un sol dia, sinó setmanes senceres, mesos sencers, i sempre amb major poder de persuasió : « — Vet-aquí l'estat que has d'escollir! », obeeix-la amb animosa i ferma voluntat. Entra en aquella carrera, i endinsa-t'hi; però portant-hi les virtuts que requereix.

Mitjançant tals virtuts, tot estat és excel·lent per qui s'hi inclina. El sacerdoci que espanta a qui l'ha abraçat amb lleugeresa i amb un cor assedegat de divertiments, és delícia i decorum a l'home piadós i retirat; la mateixa vida monàstica, que tants en el

món consideren qui intolerable, qui àdhuc ridícula, és delícia i decorum al religiós filòsof que no es creu inútil a la societat, exercint la seva caritat en favor d'altres monjos i d'algún pobre agricultor. La toga que molts porten com un pes feixuc, per les pacients cures que exigeix, és grata a l'home en el qual preval el zel de defensar amb el seny els drets del seu semblant. El noble ofici de les armes té un encant infinit per aquell que ardeix de coratge i sent que no existeix un acte més gloriós que el d'exposar els seus dies per la patria.

Cosa admirable! tots els estats, desde els més sublims fins a aquell de l'humil artesà, tenen la llur dolcesa i una veritable dignitat. Basta voler nodrir aquelles virtuts que en cada estat són degudes.

Solament perquè pocs les nodreixen, se'n senten tants maleïr la condició que han abraçat.

Tu, quan hauràs prudentment escollit una carrera, no imitis aquells eterns lamentadors. No et deixis agitar d'empenediment va, de vel·leitat de mudar. Tot camí de la vida té les seves espines. Des que

posares el peu en una, prosegueix; recular és flaquetat. El persistir és sempre bé, fòra en la culpa. I solament qui sab persistir en la seva empresa, pot esperar d'esdevenir quelcom d'assenyalat.

CAPÍTOL SETZÈ

FRE A LES INQUIETUTS

Molts persisteixen en l'estat que escolliren, i s'hi aficionen, però es neguitegen, perquè veuen que un altre estat porta ad altres majors honors, major fortuna; es neguitegen, perquè tenen massa competidors, i perquè no tots consenten d'estar-los assota.

Rebutja aquestes inquietuts : el que es deixa dominar per aquestes, ha perdut sobre la terra la seva part de felicitat; es fa superb i sovint ridícol en l'apreciar més del degut a sí mateix, i es fa injust en l'apreciar sempre menos del degut a aquells que ell enveja.

Segurament en les societats, els mèrits

no vénen sempre premiats amb iguals proporcions. Qui labora egregiament té sovint tal modestia de no saber-se fer conèixer, i sovint és tingut amagat o denigrat per mediocres audaciosos que en fortuna ansien superar-lo. El món és així, i en això no és d'esperar que mudí.

Te resta doncs somriure ad aquesta necessitat i resignar-te. Imprimeix bé en el teu enteniment aquesta forta veritat : l'important és de tenir mèrit, no de tenir un mèrit recompensat dels homens. Si el recompensen, va optimament; sinó el mèrit s'augmenta, conservant-lo, bé que sense premi.

La societat seria menys viciosa, si tot-hom atengués a frenar els seus neguits, les seves ambicions; no ja esdevenint negligent d'augmentar la propria prosperitat, no ja esdevenint pigre o apàtic, que serien altres excessos, mes encara portant ambicions belles i no frenètiques, no envejoses; mes encara limitant-les ad aquells punts, ultra als quals se veu que no es pot passar; mes encara dient : « — Si no he arribat a aquell alt grau del qual me semblava esser digne, àdhuc en aquest més baix soc el

mateix home, i tinc per això el mateix valor intrínsec.»

No és perdonable a ningú de neguitejar-se per obtenir profit de les seves obres, sinó quan se tracta del necessari per a sí i per la seva família. Més enllà del necessari, tots els augments de prosperitat que són lícits cercar, convé desitjar-los amb ànim imperturbable. Si vénen sia beneït Déu; seràn medis per endolcir la propria vida i afavorir ad altri. Si no vénen sia beneït Déu; se pot viure dignament àdhuc sense moltes dolceses, i si algú no pot afavorir ad altri, la consciència no li en mou rosec. Fes tot allò que està en tu per esser útil ciutadà i per induir als altres que siguin tals, i després deixa que les coses vagin com vagin. Posa algú sospir sobre les injustícies i sobre les desgràcies que veus, mes no et tornis un ós, perxò; no caiguis en misantropía, no caiguis en falsa filantropía, que és pitjor encara, la qual, per pretès bé dels homens, s'escanya de set de sang, i contempla amb goig com admirable edifici la destrucció, així com Satanàs contempla amb goig la Mort.

Aquell que odia la correcció possible dels abusos socials és un malvat o un estulte; mes aquell que estimant-la esdevé cruel, és semblantment o malvat o estulte, i àdhuc a un grau superior.

Sense tranquil·litat d'esperit, la més gran part dels judicis humans són mentiders i malignes.

La tranquil·litat d'esperit sola et farà fort en el patir; fort en el constant obrar; just, indulgent, amable amb tot-hom.

CAPÍTOL DISETÈ

PENEDIMENT I ESMENA

Recomanant-te de desterrar l'inquietut t'he indicat que no has l'emperesir-te. I principalment no has d'emperesir-te en la qüestió perpetua de millorar-te.

L'home que diu : «la meua educació moral és feta, i les obres meves l'han corroborada», s'enganya. Nosaltres sempre hem d'aprendre a regular-nos per al dia present

i per als futurs; devem tenir sempre viva la nostra virtut, produint-ne nous actes; devem sempre posar esment a les nostres faltes i penedir-nos-en.

Sí, penedir-nos-en! Res de tanta veritat com això que diu l'Església : que la nostra vida deu esser tota de penediment i d'aspiració a esmenar-nos. El Cristianisme no és altra cosa. I el mateix Voltaire, en un d'aquells moments que no estava devorat del furor de burlar-se'n, escrigué: *«La confessió és cosa excel·lentíssima, un fre a la culpa, inventat en la més remota antiguitat : regnava l'ús de confessar-se en la celebració de tots els antics misteris. Nosaltres havem imitat i santificat aquella savia costuma; ella és òptima per conduir els cors ulcerats d'odi al perdó.»* (V. *Qued. en cicl.*, t. 3.)

Això que en Voltaire va gosar admetre, seria vergonya que no fos sentit de qui s'honora d'esser cristià. Escoltem allò que ens diu la consciència, tornem-nos vermells de les accions que ella ens retreu, confessem-les per purificar-nos, i no cessem d'aquesta santa bugada fins a la fi dels nos-

tres dies. Si això no es compleix amb voluntat endormiscada; si les faltes de qui les recorda no es condemnen solament amb els llavis; si al penediment va ajuntat un veritable desig d'esmena, rigui qui vulgui, emperò res no pot esser més saludable, més sublim, més digne de l'home.

Quan coneguis d'haver comès un tort, no dubtis a reparar-lo. Solament reparant-lo tindras la consciència contenta. La triga de la reparació encadena l'ànima al mal amb vincle cada dia més fort, i l'avesa a despreciar-se. I desgraciat de l'home quan internament es desprecia! desgraciat d'ell quan fa veure que s'aprecia, sentint-se en la consciència una tara que no hi hauria d'esser! desgraciat quan creu que tenint aquesta tara, no hi ha res més a fer sinó dissimular-la! Ell ja no té un grau entre els sers nobles; ell es un astre caigut, una desventura de la creació.

Si algún jove impudent et diu dèbil perquè no t'entocudeixis com ell en els mancaments, respòn-li, esser més fort qui resisteix al vici, que no pas qui deixa que aquest l'arrocegui; respòn-li, l'arrogancia

del pecador esser falsa força, pus que és cert que al llit de mort, llevat d'un deliri, ell la perd; respòn-li, que la força de la qual estàs enamorat és tot justament la de no fer cas de la burla, quan abandones el camí dolent per aquell de la virtut.

Quan has comès un tort, no mentis mai per negar-lo o atenuar-lo. Debilitat vilana és la mentida. Concedeix d'haver errat; en això hi ha magnanimitat : i la vergonya que et costarà el concedir, et fruitarà l'elogi dels bons.

Si et succeeix d'ofendre algú, tingues la noble humilitat de demanar-n'hi excusa. Com tota la teva conducta mostrarà que no ets un vil, ningú et dirà vil per això. Entoçudir-se en l'insult, i més aviat que honorablement desdir-se, venir a raire al duel o a perpetua enemistat, són bufonades d'homens superbs i ferosos, són infamies a les quals malament s'esforcen de posar-hi el nom brillant d'honor.

No hi ha honor sinó en la virtut, i no hi ha virtut sinó a pacte de continuament penedir-se del mal i proposar-se l'esmena.

CAPÍTOL DIVUITÈ

CELIBAT

Tot seguit que tu hakis pres entre les carreres socials aquella que et convé, i et sembli d'haver donat al teu caràcter tal fermesa de bones habituts de poder esser dignament home, — allavors, i no abans, — si et proposes mullerar-te procura fer-ho amb dòna que mereixi el teu amor.

Però abans de sortir-te del celibat, reflexiona bé sinó el deuríes preferir.

En cas que tu no trobessis tal persona que reunís totes aquelles qualitats que et semblessin necessaries per contentar-te i perquè ella posés en tu l'amor seu, no has d'arribar al cas d'acceptar una esposa. El teu deure és de romandre solter, abans que jurar un amor que no tindries.

En cas que tu no haguessis sabut domar les teves inclinacions a la ira, a la gelosía, a la sospita, a l'impaciencia, al dur predomini, fins a tal punt de poder-te presumir capaç d'esser amable amb una com-

panya, tingues la força de renunciar a les dolceses del matrimoni. Prenent muller, la faries desgraciada i et faries desgraciat tu mateix.

Però siga que tu solament prolonguis el celibat, sia que hi romanguis per sempre, honora'l amb les virtuts que prescriu, i sàpigues apreciar-ne els aventatges.

Sí, ell té els seus aventatges. I els de cada condició en que l'home es trobi, deu aquest regoneixe'ls i apreciar-los, altrament l'home s'hi creurà infeliç o degradat, i esmortuirà en ell el coratge d'obrar amb dignitat.

La mania de mostrar-se tremebunde sobre els desordres socials i l'opinió potser que es complau a exagerar-los a fi que es corretgeixin, induí sovint homens de vehement facundia a girar l'atenció dels altres sobre els escàndols donats per molts solters, i a proclamar, que el celibat és la causa més potent de la degradació dels pobles. No et deixis exaltar per aquestes hipèrboles. Desgraciadament els escàndols del celibat existeixen. Però també del tenir els homens braços i cames, neix escàndol de

cops de punys i puntades de peu; i això no vol pas dir que els braços i les cames siguin una cosa dolenta.

Aquells que arrastellen consideracions sobre la pretesa necessària immoralitat del celibat, que es posin també a computar els mals que deriven del decidir-se pel matrimoni sense inclinació.

A les breus follies de les noces succeeix l'enuig, succeeix l'horror de no ésser ja lliures, succeeix l'adonar-se que l'elecció fou precipitada, que els caràcters són inacordables. De la queixa recíproca, o d'una de les parts, provénen les desconsideracions, les ofenses, les continuades cruelíssimes amargors. La dona, el ser més dolç i més generós de tots dos, sol ésser víctima de la desventurada inharmonia; o patint fins a la mort, o — cosa que és pitjor — desnaturalitzant-se, perdent la seva bondat, donant lloc a afectes on li sembla de trobar una compensació a la mancança de l'amor conjugal, i que no li fruiten sinó ignominia i remordiment. Dels malaventurats matrimonis vénen fills, els quals per primera escola tenen l'indigna

conducta del pare i de la mare, o de tots dos; els fills, doncs, poc o malament estimats, poc o malament proveïts d'educació, sense obsequiositat envers els pares, sense tendresa envers els germans, sense noció de virtuts domèstiques : les quals són la base de les civils virtuts.

Totes aquestes coses són tant freqüents, que basta obrir els ulls i es veuen. Dingú no em dirà que jo exageri.

No nego els mals que esdevénen en el celibat, però tot-hom que posarà esment a aquells altres mals no serà pas certament per a tenir-los menors, i amb mi dirà d'infinit casats : « — Oh, no haguessis mai pronunciat aquell fatal jurament! »

Gran part dels mortals és cridada al matrimoni, però àdhuc el celibat és en natura. Afligir-se si tots no s'afanyen a procrear és ridicolesa. El celibat, quan ve elegit per bones raons i observat amb honor, no té res d'innoble. Al contrari és molt digne de respecte, com qualsevol especie de raonable sacrifici, fet per bon fi. No imposant els amoïnos d'una família, deixa als uns més temps i major vigor

per consagrar-se a alts estudis; ad altres, més medis per sostenir famílies de consanguinis, que necessiten ajuda; i a uns altres, més llibertat d'afecció per a vessar-la sobre molts pobres.

I tot això per ventura no és un bé?

Aquestes reflexions no són inútils. Per abandonar el celibat o abraçar-lo, cal saber què s'abraça o s'abandona. Les parcials declamacions trasvalsen el judici.

CAPÍTOL D'INOVÈ

HONOR A LA DÒNA

El cinisme vil i mofeta és el geni de la vulgaritat : Satanàs forjant sempre calumnies al genre humà per dur-lo a riure de la virtut i trepitjar-la. Ell recull tots els fets que deshonoren l'altar, i dissimulant els fets oposats, crida : «— Què Déu? què influencia benèfica del sacerdoci i de l'instrucció religiosa? Quimeres de fanàtics.» Ell recull tots els fets que deshonoren la política i crida : «— Què lleis? què ordre civil?

què honor? què patriotisme? Tot és guerra d'astuts i de forts en la part que regeix o hi aspira, i imbecil·litat en aquella que obeeix!» Ell recull tots els fets que deshonoren el celibat, el matrimoni, la paternitat, la maternitat, l'estat de fill, de parent, d'amic, i crida amb goig infame : « — He descobert esser tot egoïsme, impostura, furor dels sentits, desamor i menyspreu recíproc!»

Fruits d'aquesta infernal i mentidera saviesa són tot justament : egoïsme, impostura, furor dels sentits, desamor i menyspreu recíproc.

¿Com mai el geni torp de la vulgaritat, que és profanador de tota cosa egregia, no seria supremament enemic de les virtuts de la dona, i ansiós d'envilir-la?

En tots els segles ha fet gala de pintar-la abjecta; de no reconèixer en ella sinó envidies, artificis, inconstancies, vanitats; de negar-li el sagrat foc de l'amistat, i l'incorruptibilitat de l'amor. Tota dona d'algun mèrit fou considerada una excepció.

Però les tendències generoses de l'humanitat protegiren la dona. El Cristianisme la

realçà, prohibint la poligamia i els amors deshonestos, i oferint, després de l'Home-Déu, per primera criatura humana, superior a tots els Sants i els Àngels mateixos, una dòna!

La societat moderna sentí l'influència d'aquest esperit de gentilesa. En mig de la barbaria, la cavalleria fou embellida pel culte elegant de l'amor; i nosaltres, Cristians civilitzats, nosaltres, fills de la cavalleria, no tenim per educat sinó l'home que honora el sexe de la mansuetut, de les casolanes virtuts i de les gracies.

Amb tot i amb això l'antic adversari dels nobles afectes i de la dòna és romàs en el món. I tant-de-bo tingués com seguidors solament els esperits grossers, els enginys ínfims! Però deprava ell de vegades enginys esplèndids, i sempre aquesta depravació apareix allà on cessa la religió, sola santificatriu de l'home.

S'han vist filosops (així almenys se deien) que en algunes hores es mostraven ardents de zel per l'humanitat, i en altres hores, invadits d'irreligió, dictaven papers obscens, maniosos de suscitar l'embriaguesa

dels sentits amb vituperables poemes i noveles, amb raonaments i anècdotes i ficcions de tota mena.

Fou vist el més fascinator dels literats, Voltaire (ànima que donà alguns testimoniatges de bones qualitats, però corrompuda de les baixes passions i de la desenfrenada i bufonesca voluntat de fer riure), compondre alegrament un llarg poema, a escarn de l'honor femení, a escarn de la més sublim heroïna que havia tingut la seva patria, de la magnànima i infeliça Joana d'Arc. Madama de Staël nomena justament aquell llibre : *un delicte de lesa nació*.

D'homens obscurs i de cèlebres, d'autors vivents i de morts, amb l'impudència mateixa d'algunes dònes que es feren indignes de llur sexe modest, de mil bandes, en suma, apareixerà sovint en torn teu aquell geni de la vulgaritat que diu : « — *Menysprea la dòna!* »

Rebutja l'infame temptació, o tu mateix, fill de la dòna, seràs menyspreable. Allunya els teus passos d'aquells que no honoren en la dòna la mare llur. Calciga els llibres que la vilipendien tot predicant

polidesa. Mantén-te digne, pel teu noble apreci de la dignitat femenil, de protegir aquella que et donà la vida, de protegir tes germanes, de protegir potser un dia una tal criatura que adquirirà el sagrat títol de mare dels teus fills.

CAPÍTOL VINTÈ

DIGNITAT DE L'AMOR

Honora la dòna, però tem les seduccions de la seva bellesa, i més encara les seduccions del teu cor.

Feliç tu, si no t'afeccionaràs ardentment a cap altra, sinó aquella que voldràs i podràs escollir per companya de tota la teva vida!

Tingues lliure el cor de tota cadena d'amor, més aviat que donar-lo en poder de dòna de poques qualitats. Un home de sentiments poc elevats podria esser feliç amb ella; tu no podrías. Tu necessites o bé una llibertat perpetua o bé una companya que correspongui a la generosa idea que

tens de l'humanitat, i particularment del sexe donívol.

Ella deu esser una d'aquelles ànimes el·legides que entenen excelsament el bell de la religió i de l'amor. Guarda't de no figurar-te-la tal amb la teva fantasía, mentre ella de fet sigui tota altra.

Si la trobes feta així; si la veus inflamar-se indubtablement d'amor per Déu; si la veus capaça de noble entusiasme per tota virtút; si la veus disposada a operar tot el bé que pot; si la veus irreconciliablement enemiga de totes aquelles accions que són moralment baixes; si ella afegeix a tals mèrits un enginy culte, sense cap ambició de fer-lo lluir; si àdhuc amb tant d'enginy, ella és la més humil de les dònes; si totes les seves paraules i tots els seus actes respiren bondat, natura elegant, elevació de sentiments, forta voluntat en els seus deures, atenció a no afligir ningú, a consolar qui està afligit, a servir-se dels seus encants per nobilitzar els pensaments dels altres, — allavors estima-la amb gran amor, amb un amor digne d'ella!

Et sigui com un àngel tutelar; et sigui

com una viva expressió del comanament diví per allunyar-te de tota viltat, per empenye't a tota obra gentil. En tot allò que emprenguis, pensa a merèixer la seva aprovació; pensa a fer que la seva bella ànima estigui contenta de tenir-te per amic; pensa a honorar-la, no davant dels homens, — cosa que poc importa, — sinó davant l'ull omnivident de Déu.

Si aquesta dòna és d'esperit tant alt i tant fidel a la religió, el teu gran amor per ella no serà un excés, no serà una idolatria. Tu l'estimaràs precisament perquè els seus volers estaràn en perfeta harmonía amb els de Déu; admirant els uns, admiraràs els altres, o més aviat seràn sempre els d'Ell que tu admiraràs. A tal punt, que si fos possible que els volers d'ella esdevinguessin contraris als de Déu, el deliciós encís es desfaría, tu ja no l'estimaríes.

Aquest nobilíssim amor és tingut com quimèric per moltes ànimes vulgars; per aquelles que no tenen idea de dòna elevada. Plany la llur saviesa. Els enamoraments purs i fortament excitadors de virtuts són possibles, existeixen, bé que rars. I els homens deuríen dir : «— *O aquells, o no cap.*»

CAPÍTOL VINTIUNÈ

AMORS VITUPERABLES

Però guarda't, t'ho repeteixo, d'imaginar-te admirable per virtut una dòna que tal no sia. Allavors és allò que se'n diu amor romàntic; és un amor ridícol o perjudicial; és un prodigar indignament el cor davant d'un ídol va.

La dòna apreciable, i àdhuc en summo grau apreciable, existeix, sí, sobre la terra; però també existeixen, i en gran nombre, aquelles que l'educació, els mals exemples d'altri i la propria lleugeresa han malmeses, aquelles que no sapigueren aixecar-se fins a apreciar solament les aspiracions de l'home virtuós, aquelles que més gaudeixen d'esser admirables per la llur bellesa i per l'esclat del llur enginy, que de merèixer amor per la noblesa dels llurs sentiments.

Però dònnes imperfetes així, solen esser perillosíssimes i més perilloses que aquelles enterament vils. Sedueixen no sols amb la boniquesa i amb les seves estudiades arts,

sinó també sovint amb algunes virtuts, amb l'esperança que fan néixer, que en elles prevalgui el bo sobre el dolent. No acollir aquesta esperança, quan vegis en elles molta vanitat o altres greus defectes. Sigues sever al judicar-les; no ja per dir-ne mal, no ja per exagerar-te els llurs torts, sinó per fugir-ne a temps, si presums que contrauries un lligam poc digne.

Quant més siguis aimador de mena, i disposat a venerar la dòna de mèrit, tant més deus fer-te una obligació de no contentar-te de virtuts mediocres en una dòna, per donar-li el títol d'amiga.

Els joves llicenciosos i les llurs amigues es burlaràn de tu, diràn que ets orgullós, salvatge, hipòcrit. Tant se val; menysprea els llurs judicis. No siguis ni orgullós, ni salvatge, ni hipòcrit, però no prostitueixis mai els teus afectes; sigues ferm a servir lliure el teu cor; o a fer-ne homenatge a tal dòna sola, que tinga ple dret al teu apreci.

Qui estima dòna egregia no perd el temps festejant-la servilment, a alimentar-la d'adulacions i de vans sospirs. Això ella no ho comportaria.

Ella s'averkonyiria de tenir per aimador un ociós, un acarmetlat; ella no sab apreciar sinó l'amistat de l'home enter, digne, menos afectat de parlar d'amor que de plaure-li amb lloables principis i lloables fets.

La dòna que tol·lera l'home puerilment esclau als seus peus, donat a sofrir amb baixesa mil capritxos d'ella, no ocupat d'altra cosa sinó d'afectades elegancies i d'amoroses trivialitats, bé dóna a entendre de tenir poc elevada idea d'ell i de sí mateixa. I aquell que en tal vida es complau, aquell que estima sense noble finalitat, sense la finalitat d'esdevenir millor rendint homenatge a una gran virtut, aquell gasta miserament enginy i cor, i serà difícil que li resti gens d'energía per fer mai més res de bo en el món. No parlo de les dònes de costums pèssims; a l'home honest li fan horror, i no fugir-ne és gran ignominia.

Quan una dòna t'hagi semblat digna del teu amor, no t'abandonis a sospites, a gelosíes, a l'indiscreta pretenció d'esser-ne follament idolatrat.

Tria bé, i després estima sense turmentar-te a tu i a la teva el·legida amb moles-

tes cavilacions, sense neguitejar-te si no és cega a les amabilitats dels altres, sense exigir-li deliris de tendresa per a tu.

Sigues-li devot per a esser just, per a tributar admiració i gentil servitut a un mèrit extraordinari, per a aixecar-te fins a una criatura que t'apar elevadíssima; no a fi que porti l'amor seu per tu a un grau major d'aquell que pot demostrar-te.

Els gelosos, els frenetigosos per la rabia de no esser prou estimats, són veritables tirans. Més aviat que esdevenir malvat per conseguir un plaer, se deu renunciar a aquell plaer; més aviat que esdevenir tirà, o caure en qualsevol altra indignitat per amor, renuncià a l'amor.

CAPÍTOL VINTIDOSÈ

RESPECTE A LES NOIES I A LES MULLERS D'ALTRI

Siga que romanguis solter o que et casis, tingues gran respecte de l'estat virginal i del matrimoni.

No hi ha res més delicat que l'ignocència i que la reputació d'una noia; no et permetis amb cap d'elles la més petita llibertat de maneres i de paraules, que pugui portar cap profanació als seus pensaments ni cap torbament al seu cor. No et permetis, ni parlant a una noia, ni lluny d'ella, cap dita que pugui per altri fer-la presumir d'esperit lleuger i fàcil a enamorar-se. Les més tènues aparences basten a disminuir a una jove el seu decorum, a despertar contra d'ella la calúnnia, i fer-li potser mancar un casament que l'hauria feta feliça.

Si et sentissis palpitant d'amor per una noia i no poguessis aspirar a la seva mà, no li descobreixis la teva flama, amaga-la al contrari amb molta cautela. Sabent que és estimada, podria encendre's per tu, i esdevenir per això víctima d'una malaventurada passió.

Si t'adonessis d'haver inspirat amor a una noia amb qui tu no volguessis o no poguessis casar-te tingues igual atenció a la seva pau i a la seva conveniència; cessa en totum de veure-la. Complaure's d'haver

mogut en una mísera ignocenta un deliri que no pot fruitar-li sinó aflicció i vergonya, és la més scel·lerada de les vanitats.

Amb les dònnes casades no siguis menys prudent. Un teu foll amor per alguna d'elles, o un foll amor d'alguna d'elles per tu, podria portar-vos a gran ignominia. Tu hi perdríes menys que ella, però tot justament pensant quant més perd una dòna, la qual s'exposa a perdre l'apreci del marit i de sí mateixa, tot justament pensant això, si ets generós, tremola del seu perill, no l'hi deixis ni un instant, trenca un amor que Déu i les lleis condemnen. El teu cor i el de l'estimada sagnaràn dividint-se; no hi fa res. La virtut costa sacrifici; qui no sab complir-lo és un vil.

Entre dòna casada i home que no li sia marit, no pot haver-hi inculpablement altra íntima relació sinó una atenció de just aprecí fundat sobre el coneixement de verdaderes virtuts; fundat sobre la persuasió, que existeix d'ambdues parts, primer de tot altre amor, un amor insomovible dels propis deures.

Odía com summa immoralitat el robar

a un marit els afectes de la seva muller. Si ell és digne d'esser estimat d'ella, la seva perfidia és un delicte atroç. Si no és marit apreciable, les culpes d'ell no t'autoritzen a degradar l'infeliça que li és companyona. Per la muller d'un mal marit no hi ha elecció; ella deu resignar-se a tolerar-lo i a esser-li fidel. Aquell que sota el pretext de voler-la consolar, la mena a amor culpable, és un crudel egoista. I si l'intenció d'ell fos àdhuc pietosa, aquesta és pietat il·lusoria, funesta, reprobable. Enamorant aquella dona, augmentaries la seva infelicitat; afegiries a l'angunia seva de tenir un marit no amable, la d'odiar-lo sempre més estimant-te a tu, i exagerant-se les teves qualitats; hi afegiries potser tots els turments de la gelosía del seu marit; hi afegiries la punxant consciencia en ella d'esser culpable. La dona mal casada no pot tenir pau altrament sinó mantenint-se irreprochable. Qui li promet una altra pau, menteix, i l'arrocega al dolor.

Envers les dones que et seràn cares per les llurs virtuts, tén compte, igual que envers les noies, de no fer néixer injurioses

sospites per raó de l'amistat que tindràs per elles. Sigues circumspecte en la manera com parlaràs d'elles amb homens habituats a judicis abjectes. Ells concorden sempre les suposicions amb la perversitat del propi cor. Infidels intèrprets d'allò que se'ls diu, donen un mal sentit als enraonaments més senzills, als fets més ignocents; somnien misteri on no n'hi ha cap.

Cap cautela no és superflua per mantenir immaculada la fama d'una dòna. Aquesta fama, després de la seva intrínseca honestat, és el més bell ornament d'ella. Qui no és gelosíssim de conservar-l'hi, qui té la viltat de complaure's que altres suposin en una dòna alguna debilitat per ell, és absolutament un indigne que mereixeria d'esser expulsat de tota bona companyia.

CAPÍTOL VINTITRESÈ

MATRIMONI

Si l'inclinació del teu cor i les conveniencies te determinen pel matrimoni, vés

a l'altar amb pensaments sants, amb veritable propòsit de fer feliç aquella que et confia la cura dels seus dies, aquella que abandona el nom dels seus pares per a prendre el teu, aquella que et prefereix a tot allò que tingué fins allavors d'estimat, i que espera per tu donar vida a noves criatures intel·ligents, cridades a posseir Déu.

Misera prova de l'inconstància humana! La més part dels matrimonis es fan per amor, s'acompanyen de pensaments solemniais, se sancionen amb tota la voluntat de beneir-los fins a la mort, i dos anys després, de vegades pocs mesos després, la parella unida deixa d'estimar-se, es tolera amb dificultat, s'ofèn amb reconvencions recíproques, tot descuidant mutuament d'esser amable.

D'on ve això? Primer de tot, d'esser, aquells que's casen, massa mal coneguts abans de les noces. Sigues cautelós en l'elecció, assegura't de les bones qualitats de l'estimada, o estàs perdut. Després el desamor deriva de la covardia de cedir a les temptacions de l'inconstància; de no esser atent a dir cada dia a sí mateix:

«El propòsit que vaig fer era degut, vui esser ferm a mantenir-lo!»

Aquí, com en tota altra circumstància de la vida, pensa que la facilitat a canviar-se en mal és gran en l'home; pensa que allò que fa menyspreable l'home, no és mai altra cosa sinó la manca de forta voluntat; pensa que allò que omple de més turpituts i de més desgràcies la societat, és el no tenir caràcter ferm.

Un matrimoni pot solament esser feliç amb aquesta condició; cada un dels dos esposos deu prescriure's per primer deure aquesta inalterable resolució : «Vui estimar i honorar per sempre més el cor al qual he donat domini sobre el meu.»

Si l'elecció fou bona, si un dels cors no era ja pervertit, no és veritat que pugui pervertir-se i esdevenir ingràt mentre l'altre l'omple de seus atencions i de generosos amors.

No s'ha vist mai un marit no culpable d'indigna grosseria envers la muller, i almenys d'indignes negligències, o bé d'altres vicis, el qual, si ad ella fou car una vegada, hagi cessat d'esser tal.

L'ànima de la dona és naturalment dolça, reconeixent, disposada a estimar en grau suprem aquell home que és constant en estimar-la i en merèixer el seu aprecí. Però perquè ella és molt sensitiva, es disgusta fàcilment de l'inamabilitat del marit i de tots els torts que puguin degradar-lo. I aquest disgust pot empènyer-la a invencible antipatía i a tots els errors que se'n segueixin. La malaventurada serà fortament culpable allavors, però causa de les seves culpes serà certament el marit.

Indeleble en tu siga aquesta persuasió: — Cap dona, la qual era bona el dia de les noces, no perd la seva bondat en companyía d'un espòs que continú tenint dret al seu amor.

Per tenir duraderament dret a l'amor d'una esposa, cal no disminuir de qualitats en el concepte d'ella; cal que l'intimitat conjugal no tregui al marit gens de la reverència i de la cortesia que ell abans de dur-la a l'altar li demostrava; cal que ell no esdevingui ad ella ni xotament esclau i siga incapaç de corretgir-la, ni li faci sentir despòtica autoritat i la corretgeixi amb

aspresa; cal que ella tinga d'on pendre alt concepte del seny i de la rectitut d'ell; cal que ella pugua gloriar-se d'esser-li consort i dependent; cal que la dependencia en que ella és envers l'espòs no siga imposada de l'altivesa d'ell, sinó volguda d'ella per amor, per sentiment de la veritable dignitat d'ell i de sí mateixa.

L'elecció més excel·lent que podràs haver feta d'una dòna, i la certesa que tindràs d'eminentes virtuts que l'adornen no t'indueixin a reputar menys necessaria per part teva una incessant atenció a esser amable en opinió d'ella; no dir : «Ella és tant perfecta que em perdona tots els meus torts; no tinc necessitat de fer un estudi per fer-me'n estimar; ella m'estima sempre igualment.»

Com? per què és tanta la seva bondat, faràs menys esforços per a plaure-li? No et facis il·lusions; tot justament perquè el seu esperit és esquisit, l'incuria, l'inelegancia, la grosseria li seràn coses més aflictives, més amargoses.

Quant major és la gentilesa de les seves maneres i dels seus sentiments, tant major

és en ella la necessitat de trobar-la igual en tu. Si no la troba, si et veu passar de la seduent cortesia d'un enamorat a l'insultant negligencia d'un marit dolent, ella per virtut s'esforçarà llargament per estimar-te, malgrat de la teva indignitat, mes l'esforç serà va. Et perdonarà, però ja no t'estimarà, i serà desgraciada. Pobra d'ella allavors si la seva virtut no fos a tota prova, i un altre home li agradés! El seu cor, per tu no prou apreciat, per tu mal guardat, podria esser presa d'una passió culpable! d'una passió funesta a la seva pau, a la teva, i a la dels fills!

Molts marits són en aquest cas, i les mullers que ells maleeixen eren virtuoses. Les míseres s'extraviaren perquè no eren estimades!

Donat a una dona el sagrat títol d'esposa, tu deus consagrar-te al seu bé, com ella deu consagrar-se al teu; però l'obligació que a tu incumbeix és major, perquè ella és criatura més dèbil, i tu, com a fort, li ets majorment deutor de tot bon exemple i de tota ajuda.

CAPÍTOL VINTIQUATRE

AMOR PATERN:

AMOR A L'INFANCIA I A LA JOVENTUT

Fer dò de bons ciutadans a la patria, fer dò al mateix Déu d'esperits dignes d'ell, serà la teva missió, si tindràs fills. Missió sublim! Qui l'assumeix i la traieix, és el major enemic de la patria i de Déu.

No cal enumerar quines sien les virtuts d'un pare; tu les tindràs totes, si hauràs estat bon fill i bon marit. Els mals pares foren tots fills ingrats i marits innobles.

Mes àdhuc abans de tenir descendència, àdhuc si tu no n'haguessis de tenir mai, engentileix el teu esperit amb el dolç sentiment de l'amor patern. Tot home deu nodrir-lo, girant-lo envers tots els nois, envers tots els jovens. Contempla amb gran amor aquella part novella de la societat; contempla-la amb gran reverència.

Qualsevol que menyspreï o turmenti injustament l'infancia, si no és pervers, se'n torna. L'home que no és gaire atent

a respectar l'ignocència d'un nen, a no ensenyar-li el mal, a vetllar que altres no l'hi ensenyin, a procurar que s'inflami de sol amor per la virtut, pot ésser la causa que aquell nen esdevingui un monstre! Però per què substituir menys vàlides paraules a aquelles terribles i santíssimes pronunciades per l'adorable amic dels nens, el Redemptor? — *Qui reb, diu ell, un infant tal en nom meu, em reb a mi. Però qui haurà escandalitzat un d'aquests petitets que en mi creuen, seria millor que li haguessin penjat una pedra al coll i hagués estat al fons del mar!*

Aquells que et són de no pocs anys menors d'edat, aquells sobre els quals, per tal raó, el teu exemple i la teva veu poden ésser autoritzades, considera'ls tots com fills; tracta'ls amb aquella barreja d'indulgència i de zel, que és apte a allunyar-los del mal, i a esperonar-los al bé.

L'infància és de natura imitatriu; si els adults són irreligiosos, abjectes, maldèvol, el noi serà pèssim com ells.

Adhuc amb les criatures i amb els jovenets que no veus sovint, i als quals

potser tindràs solament ocasió de parlar un cop a la vida, mostra't bo; digues an ells, si se t'acut, una paraula fecunda de virtut. Aquella paraula teva, aquell teu honest esguard podrà retreure'ls d'un pensament baix, podrà inspirar-los la voluntat de merèixer l'apreci dels homens de bé.

Si un jove de belles esperances posa en tu la seva confiança, sigues-li generós amic, ajuda'l amb consells rectes i forts, no l'adulis mai, aplaudeix sí les seves accions lloables, però aparta'l amb vigorós blasme de les indignes.

Si veus un jove decantar-se al vici, baldament tu no tinguessis intimitat amb ell, no et desdenyis, si per cas ne tens l'oportunitat, d'allargar-li la mà per salvar-lo. Potser aquell jove que pren el mal camí, no necessitaria sinó un crit, un senyal per avergonyir-se'n i recular al bon camí.

Quina serà l'educació moral que cal donar als teus fills? No ho comprendràs si no l'adquireixes excel·lent tu mateix. Adquireix-la, i la donaràs igual.

CAPÍTOL VINTICINQUÈ

DE LES RIQUESES

Religió i filosofia alaben la pobresa quan és virtuosa, i l'anteposen granment a l'inquiet amor de les riqueses. Noresmenys, concedeixen poder un home esser ric i tenir igual mèrit que aquells molt bons que són pobres.

No cal per això, sinó que ell no sia esclau de les seves riqueses; que ell no les adquireixi ni les conservi per a fer-ne mal ús; que ell, al contrari, no vulga altra cosa sinó fer-ne un ús útil als seus semblants.

Honor a totes les honestes condicions humanes, i de consegüent als rics! — per tal que girin la llur prosperitat a benefici de molts; per tal que els goigs i el faust no els facin peresosos i superbs.

Tu verisimilment romandràs dins la sort on nasqueres : lluny de la gran opulència com de la pobretat. No se t'arrapi mai aquell baix odi que rosega sovint els menys rics i els pobres, envers els més rics.

Es un odi que sol prendre la gravitat del llenguatge filosòfic; són caloroses declamacions contra el luxe, contra l'injusticia de les desproporcionades fortunes, contra l'arrogancia dels feliços poderosos; és una set aparentment magnànima d'igualtat, d'aliviament a tantes miseries de l'humanitat. Tot això no t'ilusioni, baldament te succeeixi de sentir-ho dir per gent d'algun crit, i tu ho llegeixis en cent eloqüentíssims pedants, que compren l'aplaudiment de les turbes, adulant-les. En aquells impulsos hi ha més envidia, ignorancia i calumnia, que no pas zel pel just.

La desigualtat de les fortunes és inevitable, i en deriven mals i béns. Qui tant maleeix el ric es posaria de bon grat al seu lloc : tant se val que romanguí en l'opulencia qui s'hi troba. Poquíssims són aquells rics que no despenen el llur or; i despenent-lo esdevenen tots de mil maneres, amb més o menys mèrit, i àdhuc devegades sense mèrit, cooperadors del bé públic. Donen moviment al comerç, al refinament del gust, a l'afició a les arts, a les infinites esperances de qui vol fogir de la po-

bresa mitjançant l'indústria. No saber veure en ells sinó ociositat, mollesa, inutilitat, és una estúpida exageració. Si l'or empereseix els uns, empeny els altres a accions dignes. No hi ha ciutat culta del món, on els rics no hagin fundat i no conservin instituts importants de beneficència; no hi ha cap lloc on no sien, per mitjà d'associacions i individualment, els sostenidors del miserable.

Contempla'ls, doncs, sense ira com sense enveja, i no repeteixis les denigracions del vulgus. No siguis ni rabiós ni vil envers ells, així com no voldries que envers tu fos rabiós i baix qui és menos ric que tu.

Dels medis de fortuna que tens, sigues saviament ecònom; fuig igualment de l'avarícia que encrudeleix el cor i mutila l'intel·lecte, i de la prodigalitat que mena a vergonyosos emmanlleus i a no lloables dificultats.

Tendir a augmentar les riqueses és lícit però sense torp anhel, sense immoderades inquietuts, sense deixar de recordar-se que d'elles no depèn el veritable honor i la veritable felicitat, però sí d'esser noble d'esperit davant de Déu i del proïsme. Si

creixes de prosperitat, creix a proporció de beneficència. L'esser ric pot anar unit a totes les virtuts, però l'esser ric egoista és verdadera malvestat. Qui té molt, deu donar molt; no hi ha fogida de tal sagrat deure.

No neguis ajuda al mendicant, mes no sia aquesta la teva sola almoina; gran i savia almoina és el proveir als pobres un més honest modo de viure que mendicant, això és el dar a les diverses arts, tant comuns com gentils, treball i pa.

Pensa que potser, imprevistos esdeveniments, podríen despullar-te de la fortuna dels teus avis, llançar-te a la miseria. Massa daltabaixos semblants succeiren sota els nostres ulls; cap ric no pot dir : «No moriré en el desterro o en la desgracia.»

Gaudeix les teves riqueses amb aquella generosa independència d'elles, que els filòsops de l'Església amb l'Evangelí anomenen *pobresa d'esperit*.

Voltaire en els seus moments de baixa d'ànima ha fingit de creure que la *pobresa d'esperit* recomenada per l'Evangelí fos la xotesa. Mes, al contrari, és la virtut de

mantenir, àdhuc en les riqueses, un esperit humil i no enemic de la pobresa, no incapaç de tol·lerar-la si vingués, no incapaç de respectar-la en els altres. Virtut que exigeix tota altra cosa que xotesa, virtut que no pot provenir sinó d'elevació d'esperit i de saviesa.

Vols tu cultivar la teva ànima?, diu Sèneca; viu pobre, o com *si tu fossis pobre*.

En el cas que tu caiguessis en miseria, no perdís coratge. Treballa per a viure, i sense dar-ten vergonya. El necessitat pot ésser home apreciable tant com aquell que l'ajuda. Mes, allavors, sàpigues renunciar de bon grat a les consuetuts de la riquesa; no ofereixis el ridícol i miseriós espectacle d'un pobre superb, que no vol assumir aquestes virtuts sumament convenients al pobre : una digna humilitat, una estreta economia, una paciència invicta en el treball, una amable serenitat d'esperit malgrat de l'adversa fortuna.

CAPÍTOL VINTISISÈ

RESPECTE A LA DESGRACIA. BENEFICENCIA

Honor a totes les honestes condicions humanes, doncs, als pobres! — per tal que girin la llur desgracia al millorament de sí mateixos, per tal que no presumeixin que el patir els autoritzi als vicis i a la malavolença.

No obstant no siguis rigorós en el judicar-los. Tingues pietat àdhuc dels pobres, en els quals prevalen devegades l'impaciencia i la rabia. Pensa, que és molt dura cosa el patir de miseria en un carrer o en una cofurna, mentre a pocs passos de l'adolorit passen homens egregiament vestits i alimentats. Perdona-li si té la debilitat de mirar-te amb rancunia i socorre les seves necessitats, perquè és home.

Tingues respecte a la desgracia en tots aquells que en sofreixen els cops, baldament no jegin en absoluta indigencia, baldament no et demanin cap ajuda.

Tot-hom que viu amb estretor i tre-

ballotejant, i es trobi en estat d'inferioritat envers tu, mira-te'l amb afectuosa compassió. No li facis sentir amb arrogants modos la diferencia de la teva fortuna. No l'humilfis amb aspres paraules, ni tant solament quan te desplagui per alguna seva rudesia o altre defecte.

No hi ha res tant consolador per a l'infeliç com de veure's tractat amb amorosa consideració pels seus superiors : el cor se li omple de gratitut : i allavors ell comprèn per què el ric és ric, i li perdona la prosperitat, perquè l'en judica digne.

Els amos menyspreadors i brutals són tots odiats, encara que paguin bé els llurs servidors.

Fer-te odiar dels inferiors és gran immoralitat : 1.er Perquè allavors ets malvat tu mateix; 2.ª Perquè en comptes d'aliviar les llurs afliccions, les augmentes; 3.er Perquè els acostumes a servir-te desllealment, a avorrir la dependència, a maleir tota la classe dels més afortunats que ells. I així com és just que tots tinguin tanta felicitat com possible, aquell que està en bona posició deu procurar que els inferiors no

trobin insoportable el llur estat, sinó, al contrari, l'estimin, ja que no és menyspreat, ja que dotat d'honestos consols del ric.

Sigues liberal en tota mena de subve-niment a qui ho necessita : — de diners i protecció, quan puguis, — de consells, en els casos oportuns, — de bones maneres i de bons exemples, sempre.

Però principalment si tu veus el mèrit oprimít, procura amb totes les forces realçar-lo, o si no pots, procura almenys consolar-lo o rendir-li honor.

Avergonyir-se de mostrar aprecí al desgraciat honest, és la més indigna de les vileses. I no obstant la trobaràs molt comuna; guarda't doncs de deixar-te mai infectar d'ella.

Quan un hom és infeliç, la majoria propendeixen a donar-n'hi la culpa, a suposar que els seus enemics tenen motiu per vilipendiar-lo i turmentar-lo. Si aquells s'em-patollen una calúnnia per justificar-se i infamar-lo, aquella calúnnia encara que tingui totes les inverossimilituts, sol esser acollida i repetida cruelment. Els pocs que s'esforcen a dissipar-la són rarament es-

coltats. Sembla que la majoria dels homens sien feliços quan poden creure al mal.

Tingues horror d'aquella desgraciada tendència. Allà on sonen acusacions, no desdenyis d'escoltar les defenses. I si àdhuc no se senten defenses, sigues tu mateix prou generós per conjeturar-ne alguna. No prestis fe a la culpa, sinó quan és manifesta; però tén compte, que tots aquells que odien pretenen esser manifesta més d'una culpa que tal no és. Si vols esser just, no odís: la justícia dels odians és rabia de farit-zeus.

Dés que la desgracia ha ferit algú, baldament hagi estat enemic teu, baldament hagués estat un devastador de la teva patria, mirar amb superb triomf la seva miseria és vilania. Si l'oportunitat ho reclama, parla dels seus torts, però amb menos vehemencia que en el temps de la seva prosperitat; parla'n àdhuc amb piadosa atenció de no exagerar-los, de no separar-los dels mèrits que a pesar de tot en aquell mortal varen brillar.

Bella és sempre la pietat envers els infeliços; àdhuc envers els culpables. La

lleï pot tenir dret de condemnar-los; l'home no té mai dret d'alegrar-se de llur dolor, ni de pintar-los amb colors més negres de la veritat. La costum de la pietat et farà alguna vegada benigne a gent malagraïda. No sostinguis desdenyosament que tots són malagraïts, no deixis d'esser benigne. Entre els molts ingrats, existeix perxò l'home regoneixent, digne dels teus beneficis. No hauries fet caure sobre d'ell aquests beneficis sinó els haguessis llençat ad aquells altres. Les benediccions d'aquell ún te compensaràn de l'ingratitude d'altres deù.

Altrament, encara que tu no trobessis mai regoneixença, la bondat del teu cor te serà premi. No hi ha dolcesa més gran que en l'esser misericordiós i procurar d'aliviar la desventura dels altres. Ella sobrepassa de molt lluny la dolcesa de rebre ajuda; perquè en el rebre'n no hi ha virtut, i en el dar-ne n'hi ha molta.

Sigues delicat amb tots en el beneficiar, però molt més amb les persones més respectables, amb les dònnes tímides i honestes, amb aquells que són novicis en el cruel aprenentatge de la pobresa, i sovint

devoren en secret les llurs llàgrimes més aviat que pronunciar l'anguniosa paraula:
Necessito pa!

Ultra allò que privadament donaràs, sense que *una mà sàpiga què dona l'altra*, com diu l'Evangelí, uneix-te també a altres ànimes generoses per multiplicar els medis d'esser útil, per fundar bones institucions o mantenir aquelles que ja són.

Es certament una dita de la religió aquesta : *Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus* (sigueu abundants a fer el bé, no solament davant de Déu sinó també a la vista dels homens).*

Hi ha coses molt bones que l'individu sol no pot fer, i que en secret no's poden. Estima les societats de beneficència, i si et lleu, remou-les, fes-les bellugar si estàn entorpides, corretgeix-les quan són falsejades. No et descoratgis per les befes que els avariciosos i els inútils fan sempre d'aquelles ànimes laborioses les quals s'esquerra-
cen en pro de l'humanitat.

* *Epist. Pauli ad Rom., c. 12.*

CAPÍTOL VINTISETÈ

APRECI DEL SABER

Allavors que el teu empleu o les tasques domèstiques no et deixin ja més temps per consagrar-te als llibres, guarda't de l'inclinació vulgar que solen prendre aquells que usualment poc o no gens estudien: això és, d'avorrir tot aquell saber que ells no han adquirit; de somriure d'aquells que tenen en molt compte la cultura de l'enginy; de desitjar, com un bé social, l'ignorancia.

Desprecia el saber fals : que és malvat; però aprecia el veritable saber que sempre és útil. Aprecia'l, siga que tu el posseeixis, siga que tu no hi hagis pogut arribar.

Anhela àdhuc sempre de fer-hi tu mateix algun progrés, o continuant a cultivar més singularment una ciencia, o almenys llegint bons llibres de diferents gèneres. A un home de notable condició aquest exercici de l'intel·ligencia és important; no solament per l'honest plaer i l'instrucció que ell pot treure'n, sinó perquè tenint repu-

tació de culte i d'amant de les llums, adquirirà major influència per moure els altres a fer bé. L'enveja és massa inclinada a desacreditar l'home dreturer : si ella té alguna raó o pretext de dir-li ignorant o fautor d'ignorancia, les mateixes coses molt bones que ell fa són vistes de mal ull pel vulgus, denigrades, privades de tota virtualitat.

La causa de la religió, de la patria, de l'honor, requereix campions forts : primer que tot, d'intents virtuosos, després, de saber i de gentilesa. Malament quan els malvats poden dir amb fonament als homens de bé : «Vosaltres no haveu estudiat, o no sou estimables.»

Però per a conseguir crèdit de sapient, no fingeixis mai coneixements que tu no posseeixis. Totes les impostures són turpituts, i també l'ostentació de saber allò que no se sab. Ultra que no hi ha impostor, del qual no caigui aviat la careta, i allavors està perdut.

Tot l'apreci en que el saber és de tenir-se no deu d'altra part fer-nos idòlatres del mateix. Desitgem-lo en nosaltres i en els

altres, però si poc ens fou possible d'adquirir-ne, consolem-nos-en, i mostrem-nos càndidament tals com som. Els molts coneixements són bons, però allò que finalment més val en l'home és la virtut; i aquesta per fortuna és susceptible d'aliar-se amb l'ignorància.

Així, si tu sabs molt, no desprecïis per això l'ignorant. El saber és com la riquesa; ell és desitjable per esser més útil als altres, però qui no el té, podent noresmenys esser bon ciutadà, té dret al respecte. Difundeix il·luminats pensaments sobre la classe poc educada. Però, quins són aquests? No aquells que són propis a fer-ne gent arrogant, sentenciosa i maligna. No pas les ultra exagerades declamacions que plauen tant en els drames i en les noveles vulgars, on sempre els ínfims de grau són pintats com heròis, i els majors com scel·lerats; on tota la pintura de la societat és falsejada, per fer-la avorrir; on l'ataconador virtuós és aquell que diu insolències al senyor, on el senyor virtuós és aquell que es casa amb la filla de l'ataconador; on fins els bandolers se representen admirables, a fi

que sembli execrant qui no els admira.

Els il·luminats pensaments a difondre's sobre els ignorants de la baixa classe, són aquells que els preserven de l'error i de l'exageració, aquells que sense voler-los fer servils adoradors de qui sab i pot més que ells, imprimeixen en ells una noble disposició al respecte, a la benevolença i a la gratitud; aquells que els allunyen de les furioses i xotes idees d'anarquia o de govern plebeu : aquells que els ensenyen a exercitar amb religiosa dignitat els obscurs emperò honorables oficis, per als quals la Providencia els ha cridats; aquells que els persuadeixen, esser necessaries les desigualtats socials, si bé, si som virtuosos, esdevinguem tots iguals davant de Déu.

CAPÍTOL VINTIVUITÈ

GENTILESA (AMABILITAT)

Amb tot-hom amb qui hakis de tractar usa d'amabilitat. Ella, dictant-te maneres afectuoses, et disposa verdaderament a

estimar. Qui es presenta malagradós, suspicax, despreciatiu, es disposa a malèvols sentiments. Car la descortesía produeix dos greus mals : el de malmetre l'esperit ad aquell que l'emplea, i el d'irritar i afligir el proïsme.

Emperò no solament has de fer un estudi per esser gentil de maneres : procura que la gentilesa sigui en totes les teves imaginacions, en totes les teves voluntats, en tots els teus afectes.

L'home que no es cuida de deslliurar la pensa de les idees innobles i sovint les acull, ve no rarament arrocegat per elles a accions blasmables.

Se senten homens, àdhuc de no vil condició, usar burles grosseres, i tenir llenguatge inverecunde. No els imitis. El teu llenguatge no tingui recercada elegancia, però sigui pur de tota lletja vulgaritat, de totes aquelles baixes exclamacions amb que els ineducats van intercalant la llur parla, de tots aquells mots grollers amb que se sol per molts ofendre els costums.

Però la bellesa del parlar, deus començar fins des de la juventut a proposar-te-la.

Qui no la posseeix abans dels vint-i-cinc anys ja no l'adquireix : no recercada elegancia, t'ho repeteixo, sinó paraules honestes, elevades, portant als altres dolça alegria, consol, benevolença, desig de virtut.

Procura, també, que la teva parla sigui grata per la bona tria de les expressions i per l'oportuna modulació de la veu. Qui parla amablement encisa aquells que l'escolten, i així, quan se tractarà de persuadir-los al bé o remoure'ls del mal, tindrà prou poder sobre d'ells. Estem obligats de perfeccionar tots els instruments que Déu ens donà per fer bé als nostres semblants; i per això també el modo de significar els nostres pensaments.

La superflua inelegancia en el parlar, en el llegir un escrit, en el presentar-se, en el gesticular, sol menos provenir d'incapacitat de fer millor, que de vergonyosa pigricia; del no voler cuidar-se del degut perfeccionament de sí mateix i del respecte al qual tenen dret els altres.

Però tot fent-te a tu mateix una obligació de la gentilesa, i tot recordant-te que és una obligació, perquè devem obrar de modo

que la nostra presència no sigui una calamitat per ningú, sinó, al contrari, un plaer i un benefici, no t'aïris, perxò, amb els malagradosos. Pensa que les gemmes estàn embolicades de fang. Seria millor que el fang no les enllordés, però àdhuc dins aquella humiliació són gemmes.

Es gran mostra de gentilesa el tol·lerar amb incansable rialleta semblant gent, no menys que l'estol infinit dels pesats i dels xots. Quan no hi ha ocasió d'esser-los útils, és lícit fugir-ne, però no se'n deu fugir mai en guisa que s'adonin que et desplauen. En tindrien pena, o t'agafarien odi.

CAPÍTOL VINTINOVÈ

GRATITUT

Si estem obligats a piadosos sentiments i maneres benèvoles amb tot-hom, quant més envers aquells generosos que ens donaren prova d'amor, de compassió, d'indulgència?

Començant pels nostres pares, que no hi hagi ningú que, havent-nos prestat alguna ajuda liberal en fets o en consells, ens trobi gens desmemoriats del benefici.

Envers altres podrem si per cas esser rígids en els nostres judicis i escassos de gentilesa, sense gran culpa; envers qui ens va afavorir, no ens és lícit mai de prescindir d'infinides atencions per no ofendre'l, per no portar-li cap aflicció, per no disminuir la seva fama, per mostrar-nos àdhuc promptíssims a defensar-lo i a consolar-lo.

Molts, quan aquell que els ha afavorits pren o sembla prendre massa alterosa opinió del propi mèrit envers ells, se n'irriten com d'imperdonable indiscreció, i volen que aquesta els deslligui de l'obligació d'esser agraïts. Molts, perquè tenen la viltat d'averkonyir-se del benefici rebut, són enginyosos en suposar que hagi estat fet per interès, per ostentació o per un altre motiu indigne, i pensen d'això treure'n excusa a la llur ingratitut. Molts, amb esser que poden, cuïten a restituir un benefici per no tenir més el pes de la regoneixen-

ça, i, fet això, es creuen inculpables, oblidant totes les consideracions que aquella imposa.

Totes les astucies per justificar l'ingratitude són vanes; l'ingrat és un vil, i per no caure en aquesta viltat, cal que la regoneixença no sigui escassa, cal que absolutament abundi.

Si el benefactor s'ensuperbeix dels aventatges que et portà, si no té amb tu la delicadesa que tu voldries, si no apar claríssim, esser estats generosos els motius que l'empenyeren a afavorir-te, a tu no et pertoca condemnar-lo. Estén un vel sobre els veritables o possibles torts seus, i mira solament el bé que obtingueres d'ell. Considera aquest bé, àdhuc quan tu l'haguessis restituït, i restituït mil vegades.

Tal volta és lícit d'esser reconeixent, sense publicar el benefici rebut; cada vegada que la consciència et diu haver-hi raó per publicar-lo, no cap baixa vergonya et freni : confessa't obligat a la mà amiga que et socorregué. Regraciar sense testimoni, és sovint ingratitude, diu l'egregi moralista Blanchard.

Solament qui és agraït a tots els beneficis (àdhuc als mínims) és bo. La gratitud és l'ànima de la religió, de l'amor filial, de l'amor ad aquells que ens estimen, de l'amor a la societat humana, de la qual ens vénen tanta protecció i tantes dolceses.

Cultivant gratitud per tot allò que de bo rebem de Déu i dels homens, adquirim major força i pau per tol'lerar els mals de la vida, i major disposició a l'indulgència i a ocupar-se d'ajudar els nostres semblants.

CAPÍTOL TRENTÈ

HUMILTAT, MANSUETUT, PERDÓ

La superbia i l'ira no es concorden amb la gentilesa, i per això no és gentil qui no té el costum d'esser humil i mansuet. *Si hi ha sentiment que destrueixi el despreci insultant pels altres, és l'humiltat certament. El despreci neix de la comparació amb els altres i de la prejerencia donada a si*

*mateix : ara ¿com aquest sentiment podrà prendre mai arrel en el cor educat a considerar i a deplorar les propries miseries, a reconèixer venint de Déu tot el seu mèrit, a reconèixer que si Déu no el reté, podrà ell inclinar-se a tot mal? (Veieu Manzoni en el seu excel·lent llibre *Sobre la moral catòlica*.)*

Reprimeix continuament les teves indignacions, sinó et tornaràs aspre i ergullós. Si una justa ira por esser oportuna, això succeeix en raríssims casos. Qui la creu justa a cada moment, cobreix amb màscara de zel la propria malignitat.

Aquest defecte és espantosament comú. Parla amb vint homens de tu a tu; en trobaràs dinou, cadascú dels quals es desfogarà amb tu a dir-te els seus pretesos generosos impulsos envers això o allò. Tots semblen escalfats de furor contra l'iniquitat com si sols al món ells fossin rectes. El país on estàn és sempre el pitjor de la terra; els anys en que viuen són sempre els més dolents; les institucions no mogudes per ells són sempre les pèssimes; aquell que senten parlar de religió i de moral, és sempre un impostor; si un ric

no escampa l'or, és sempre un avariós; si un pobre pateix i demana, és sempre un farsant; si s'ensopeguen a afavorir algú, aquest és sempre un ingrát. Maleir tots els individus que componen la societat, exceptuats per gracia especial alguns amics, sembla, en general, una inapreciable voluptat.

I allò que és pitjor, aquesta ira, adés llançada als llunyans, adés fuetjada sobre els veïns, sol plaure a qui no sia l' immediat objecte d'ella. L'home rabiós i mordaç és tingut fàcilment per un generós, el qual, si governés el món, seria un heroi. El mansuet, en canvi, sol esser mirat amb menyspreadora pietat, com un imbècil o covard.

La virtut de l'humiltat i de la mansuetut no són gloriofes, però no et moguis d'elles, que valen més que tota gloria. Les universals manifestacions d'ira i d'orgull no proven altra cosa sinó l'universal escassetat d'amor i de veritable generositat i l'universal ambició de semblar millor que els altres.

Estableix d'esser humil i mansuet, però

sàpigues mostrar que no és imbecil·litat ni covardia. — De quina manera? Perdent algun cop la paciència, i mostrant les dents al malvat? vituperant amb paraules o escrits qui amb paraules o escrits te calumnia? — No; desdenya de respondre als teus calumniadors, i, exceptuades excepcionals circumstancies que és impossible determinar, no perdís la paciència amb el malvat; no l'amenacis, no el vilipendis. La dolcesa quan és virtut i no impotència d'enèrgic sentir, té sempre raó. Ella humilià més la superbia aliena, que no l'humiliaria la més fulmínia eloqüència de l'ira i del despreci.

Mostra al mateix temps, que no és covarda ni imbècil la teva mansuetut, mantenint-te digne envers els malvats, no aplaudint a la llur iniquitat, no comprant els llurs sufragis, no apartant-te de la religió i de l'honor per por del llur blasme.

Avesa't a l'idea de tenir enemics, però no te'n neguitegis. No hi ha dingú per molt que visqui benèfic, sincer, inofensiu, que no en compti alguns. Certs desgraciats tenen talment ficada dintre seu l'enveja,

que no poden estar sense vibrar escarnis i falses acusacions contra de qui gaudeix d'alguna reputació.

Tingues el coratge d'esser mansuet, i perdona de cor aquells infeliços que o et perjudiquen o et volen perjudicar. *Perdona, no set vegades, digué el Salvador, sinó setanta vegades set, això és, sense límit.*

Els duels i totes les venjances són indignes deliris. La rancunia és una mescla d'ergull i de baixesa. Perdonant un tort rebut, es pot canviar un enemic en amic, un pervers en home inclinat a sentiments nobles. Oh que bonic i consolador aquest triomf! quant supera en grandesa totes les horribles victories de la venjança!

I si un ofensor perdonat per tu fos irreconciliable, i visqués i morís insultant-te, què has perdut en esser bo? No has adquirit tu el goig més gros, el de mantenir-te magnànim?

CAPÍTOL TRENTAUNÈ

CORATGE

Coratge sempre! sense aquesta condició no hi ha virtut. Coratge per a vèncer el teu egoïsme i esdevenir benèfic; coratge per a vèncer la teva pigricia i prosequir en tots els estudis honrosos; coratge per a defensar la patria i protegir en tot encontre el teu semblant; coratge per a resistir al mal exemple, i a la injusta decisió; coratge per a patir malalties i desgracies i engunies de tota mena, sense queixes covardes; coratge per anhelar una perfecció a la qual no és possible arribar sobre la terra, però a la qual si no aspirem, segons manament sublim de l'Evangelí, perdrem tota noblesa!

Per quant te sia car el teu patrimoni, l'honor, la vida, sigues prompte a tota hora a sacrificar-ho tot al teu deure, si tals sacrificis aquest t'exigís. O aquesta abnegació de sí, aquesta renúncia a tot bé terrestre més aviat que mantenir-lo a pacte

d'esser inic, o l'home, no solament no és un heròi, sinó que pot canviar-se en monstre! *Nemo enim justus esse potest, qui mortem, qui dolorem, qui exsilium, qui egestatem, timet, aut qui ea quae his sunt contraria, aequitati anteponit.* (Cic., de Off. libro II, c. 9.)

Viure amb el cor deslligat de les prosperitats caduques, sembla a alguns una intimació massa salvatge i irrealisable. No obstant és segur que sense una oportuna indiferència a aquelles prosperitats, no sabem ni viure ni morir dignament.

El coratge deu exalçar l'esperit per emprendre tota virtut; però guarda't que no es converteixi en superbia i ferocitat.

Aquells que pensen, o fingeixen pensar, que el coratge no pot conjuminar-se amb els sentiments suaus : aquells que s'avesen a menaces de Rodomont, a baralles, a set de desordres i de sang, abusen de la força de voluntat i de braç que Déu els havia donat per esser útils, i exemplars a la societat. I generalment aquests són menos ardits en els greus perills; per salvar-se a sí mateixos traïen pare i germans.

Els primers a desertar d'un exèrcit són aquells que's burlaven de la pal·lidesa dels companys, i insultaven vilanament a l'enemic.

CAPÍTOL ÚLTIM

ALTA IDEA DE LA VIDA, I FORÇA D'ESPERIT PER MORIR

Molts llibres parlen de les morals obligacions en forma més estesa i més esplèndida; jo no m'he proposat, oh jove, sinó d'oferir-te un manual, que totes breument te les recordi.

Ara hi afegeixo : el pes d'aqueixes obligacions no ens espanti; solament als perezosos sembla insoportable. Siguem de bona voluntat, i descobrirem en cada deure una misteriosa bellesa que ens invitarà a estimar-lo; sentirem un poder admirable que augmentarà les nostres forces, a mesura que ascendirem en l'ardua via de la virtut; trobarem que l'home és molt més que allò que sembla esser, per tal que vulga, i vulga gallardament, aconseguir

l'alta finalitat de la seva destinació, — que és de purificar-se de totes les vils tendències, de cultivar en el major grau les més bones, d'eleva-se de tal guisa a la possessió immortal de Déu.

Estima la vida; però estima-la no per a vulgars plaers i per míseres ambicions. Estima-la per allò que té d'important, de gran, de diví! Estima-la, per què és palestra del mèrit, cara a l'Omnipotent, gloriosa ad ell, gloriosa i necessària a nosaltres! Estima-la malgrat dels seus dolors, i àdhuc pels seus dolors, ja que són ells que la nobilitzen! ells que fan germinar, créixer i fecundar en l'esperit de l'home els generosos pensaments i les generoses voluntats!

Aquesta vida a la qual deus tant aprecia, recorda't que t'és dada per poc temps. No la dissipis en divertiments superflus. Concedeix solament al goig allò que cal per la teva salut i per confortar als altres. O més aviat, que el goig siga per tu principalment posat en l'obrar dignament; això és, en el servir amb magnànima germanor als teus semblants, en el servir amb filial amor i obediència a Déu.

I finalment estimant així la vida, pensa a la tomba que t'espera. Dissimular-se la necessitat de morir és debilitat que disminueix el zel del bé. No apressis per la teva culpa aquell punt solemnia; però no el vulguis allunyar per viltat. Exposa els teus dies per la salvació dels altres, si cal, i màximament per la salvació de la teva patria. Qualsevol mena de mort que et sia destinada, estigues prompte a rebre-la amb força digna, i a santificar-la amb tota la sinceritat i l'energía de la fe.

Tot això observant, seràs home i ciutadà, en el més sublim sentit d'aquestes paraules, seràs útil a la societat i esdevindràs feliç tu mateix.

TAULA

	<u>Pàgs.</u>
Nota biogràfica.	v
Capítol primer. Necessitat i valor del deure.	1
Capítol segon Amor de la veritat.	3
Capítol tercer Religió.	7
Capítol quart Algunes citacions.	10
Capítol cinquè Propòsit sobre la religió.	15
Capítol sisè Filantropia o caritat.	18
Capítol setè. Apreci de l'home.	22

	<u>Pàgs.</u>
Capítol vuitè	27
Amor de patria.	
Capítol novè	32
Veritable patriota.	
Capítol desè	34
Amor filial.	
Capítol onzè	39
Respecte als vells i als predecessors.	
Capítol dotzè	44
Amor fraternal.	
Capítol tretzè	47
Amistat.	
Capítol catorzè	52
Els estudis.	
Capítol quinzè	57
Elecció d'un estat.	
Capítol setzè	59
Fre a les inquietuts.	
Capítol disetè	62
Penediment i esmena.	
Capítol divuitè.	66
Celibat.	

	<u>Pàgs.</u>
Capítol dinovè	70
Honor a la dona.	
Capítol vintè	74
Dignitat de l'amor.	
Capítol vintiunè	77
Amor vituperable.	
Capítol vintidose	80
Respecte a les noies i a les mullers d'altri.	
Capítol vintitresè	84
Matrimoni.	
Capítol vintiquatrè	90
Amor patern : amor a l'infancia i a la joventut.	
Capítol vinticinquè	93
De les riqueses.	
Capítol vintisisè	98
Respecte a la desgracia. Beneficencia.	
Capítol vintisetè	104
Apreci del saber.	
Capítol vintivuitè	107
Gentilesa (amabilitat).	

	<u>Pàgs.</u>
Capítol vintinovè.	110
Gratitut.	
Capítol trentè	113
Humiltat, mansuetut, perdó.	
Capítol trentaunè.	118
Coratge.	
Capítol últim	120
Alta idea de la vida, i força d'esperit per morir.	

UFRB